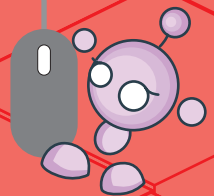

informatika

1

0001

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT HİMNİ

Musiqisi *Üzeyir Hacıbəylinin*,
sözləri *Əhməd Cavadındır*.

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

RAMİN MAHMUDZADƏ
İSMAYIL SADIQOV
NAİDƏ İSAYEVA

Ümumtəhsil məktəblərinin **1**-ci sinfi üçün

informatika

fənni üzrə

DƏRSLİK

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
bn@bakineshr.az və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

B

A

K

I

N

Ə

Ş

R

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

ƏŞYALARIN TƏSVİRİ VƏ MÜQAYİSƏSİ

ƏŞYANIN ƏLAMƏTLƏRİ

1. Əşyanın rəngi və forması	8
2. Əşyanın hissələri və hərəkəti	10
3. Əşyanın təsviri	13

ƏŞYALAR ARASINDA MÜNASİBƏTLƏR

4. Əşyaların müqayisəsi	15
5. Yuxarı, aşağı, sağ, sol	18
Özümüzü yoxlayaq	20

HADİSƏLƏR VƏ HƏRƏKƏTLƏR ARDICILLIĞI

HƏRƏKƏTLƏR ARDICILLIĞI

6. Əvvəl – sonra	22
7. Hadisələr ardıcılığı	25
8. Hərəkətlər ardıcılığı	27

MƏNTİQ

9. Əks əlamətlər	30
10. Doğru və yalan	33
Özümüzü yoxlayaq	36

3

İNFORMASIYA

İNFORMASIYA

- 11. İnformasiya nədir 38
- 12. İnformasiyanı necə təqdim etmək olar 41

İNFORMASIYADAN İSTİFADƏ

- 13. İnformasiyanı haradan alırıq 43
- 14. İnformasiya necə ötürülür 45
- 15. İnformasiyadan necə istifadə etmək olar 47
- Özümüzü yoxlayaq 50

4

KOMPÜTER

KOMPÜTERLƏ TANIŞLIQ

- 16. Kompüter nədir 52
- 17. Kompüterin əsas hissələri 54
- 18. Kompüterlə necə davranmalı 56
- 19. Kompüterdə işləməyə başlayırıq 58

KOMPÜTERİN İMKANLARI

- 20. Kompüterdə şəkil çəkirəm 60
- 21. Fiqurların çəkilməsi 62
- 22. Kompüterdə yazıram 64
- 23. Mətnə səhvlərin düzəldilməsi 67
- 24. Kompüterdə hesablayıram 69
- Özümüzü yoxlayaq 71
- Terminlər 72

ŞƏRTİ İŞARƏLƏR

Mövzuya maraq yaratmaq üçün gündəlik həyatda rast gəldiyimiz vəziyyət və hadisələr təsvir edilir. Şəkillərə aid sual və tapşırıqlar verilir.

Bilik qutularından yeni bilik və məlumatlar əldə etmək olar.

“Fəaliyyət” blokunda bacarığa əsaslanan tapşırıqlar verilir. Tapşırıqlar fərdi, cüt, yaxud qrup və komanda şəklində yerinə yetirilə bilər.

Öyrəndiklərinizi tətbiq etməkdə sizə yardım göstərəcək.

Tapşırıqların yerinə yetirilməsi zamanı verilmiş nümunələr faydalı olacaq.

Oyunlar sinifdə, yaxud evdə öyrəndiklərinizi dərinləşdirmək üçündür.

Mövzunun qavranılmasında, kompüterdə iş verdişlərinin möhkəmlənməsində sərbəst yayılan “**INFO-KO**” elektron tədris vəsaiti yardımçınız olacaq.

Bu proqramı www.bakineshr.az, yaxud www.informatik.az saytlarından, eləcə də <http://portal.edu.az/lessons/az/informatika/infoko/> ünvanından yükləmək olar.

ƏŞYALARIN TƏSVİRİ VƏ MÜQAYISƏSİ

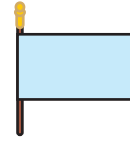
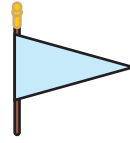
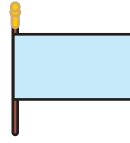
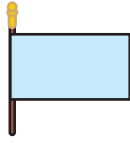
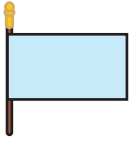

Tapşırıq

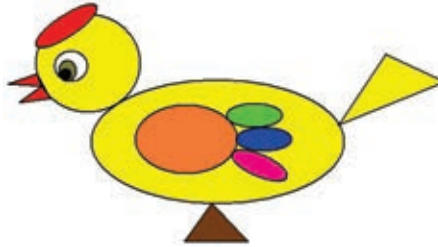
1 Eyni rəngdə olanları göstərin.

2 Hansı bayraq fərqlidir?

3 Şəkil hansı fiqurlardan düzəldilib?

4 Şəkillər arasındakı 5 fərqi tapın.

Yoldaşınıza əşyanın formasını söyləyin. O isə otaqda həmin formalı əşyanı tapmalıdır. Oyunu növbə ilə davam etdirin. Əşyanı tapa bilməyən uduzur.

“Əşyanın forması” və “Rənglə” bölmələrində verilmiş tapşırıqları yerinə yetirin.

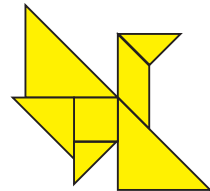
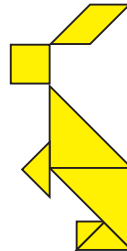
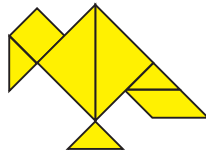
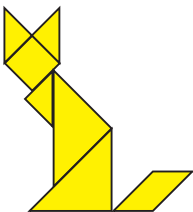
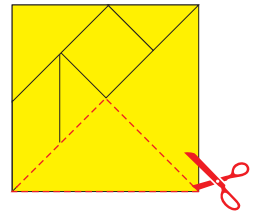
ƏŞYANIN HİSSƏLƏRİ VƏ HƏRƏKƏTİ

- Uşaqlar nə edirlər?
- Oğlan maşının hansı hissələrini söküb?
- Bu hissələr nə üçün lazımdır?

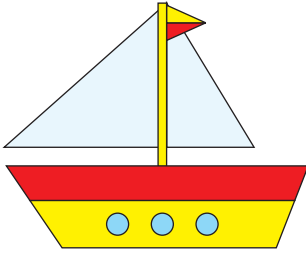

Tanqramın hissələrindən aşağıdakı heyvan fiqurlarını düzəldin.

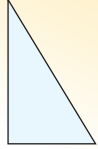
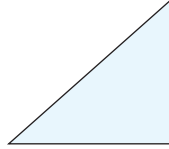
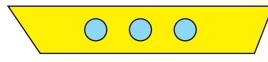

Nümunə

Gəmi

Gəminin hissələri

Hər bir canlı və cansız xas olan **hərəkətlər** var.

Pişik nə edir?

Topla nə edirlər?

Topu hava ilə doldururlar.

Topla voleybol oynayırlar.

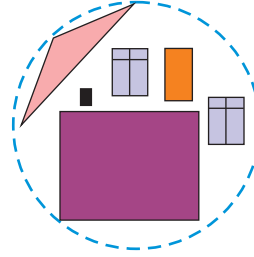
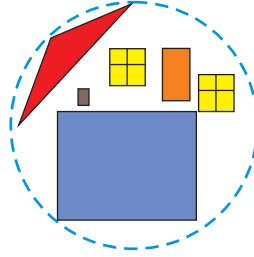
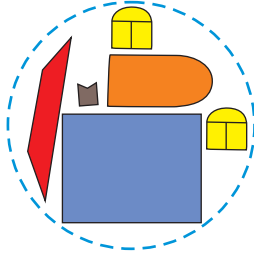
Topla futbol oynayırlar.

Tapşırıq

1 Hər canlıya xas olan hərəkətləri söyləyin.

2 Bu evin hissələri hansı dairədə düzgün göstərilib?

3 Şəkillər arasındakı 4 fərqi tapın.

Yoldaşınızla hər hansı bir əşyanın adını söyləyin. Sonra isə bu əşyaya aid olan və olmayan müxtəlif hissələri sadalayın. Yoldaşınız söylədiyiniz hissələrdən əşyaya aid olanları tapmalıdır. Oyunu növbə ilə davam etdirin.

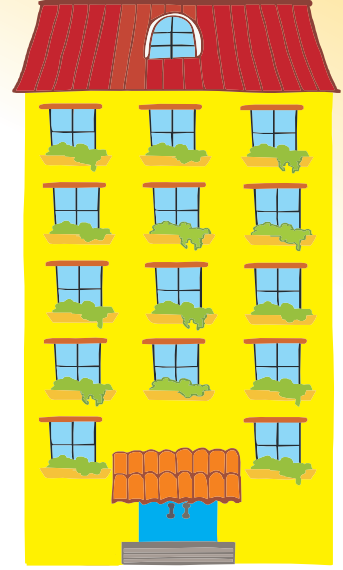

“Əşyanın tərkib hissələri”, “Tanqram” və “Konstruktor” bölmələrində verilmiş tapşırıqları yerinə yetirin.

ƏŞYANIN TƏSVİRİ

Hündürdür, sarı rəngdədir, orada insanlar yaşayır.

- Qız hansı evi təsvir edir?
- Həmin evin damı hansı rəngdədir?

Əşyanın rəngi, forması, tərkib hissələri və hərəkəti onun **əlamətləridir**. Əşyanı təsvir etmək üçün onun əlamətlərini söyləmək lazımdır.

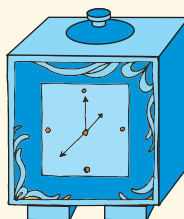

Otaqdakı əşyalardan birini fikrinizdə tutun və onun əlamətlərini yoldaşınıza söyləyin. O, həmin əlamətlərə görə əşyanı tapmalıdır.

Əşyaları fərqləndirmək üçün onların əlamətlərindən istifadə etmək olar.

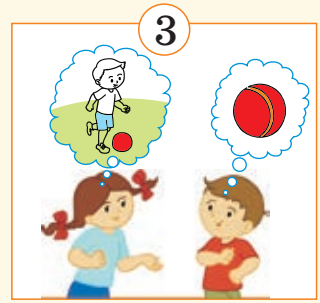
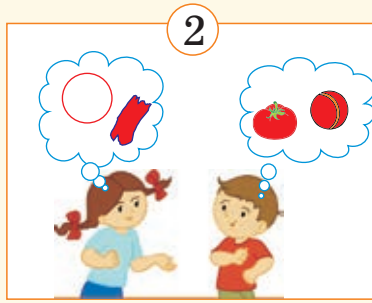
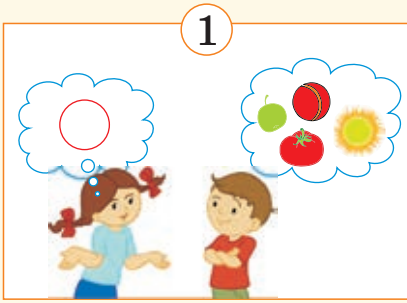

Dairəvi forması var, qırmızı rəngdədir.

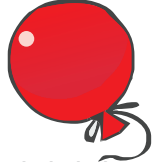
Kvadrat forması var, göy rəngdədir.

Əlamətləri söyləməklə əşyanı tapmaq olar.

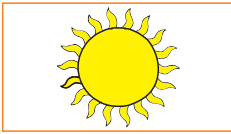

Tapşırıq

1 Qırmızı, yüngül, yumru əşyanı tapın.

2 Göstərilmiş əşyaların hansı əlamətləri Günəşə uyğundur?

3 Yanaşı olan fiqurları müqayisə edin.
Onların oxşar və fərqli əlamətləri hansılardır?

Kitabdan hər hansı bir əşyanın şəklini seçin. Birini siz, birini isə yoldaşınız söyləməklə bu əşyanın əlamətlərini sadalayın. Növbəti əlaməti söyləyə bilməyən uduzur.

“Əlamətlərinə görə əşyanın tanınması” və “Fərqləndirici əlamətlər” bölmələrində verilmiş tapşırıqları yerinə yetirin.

ƏŞYALAR ARASINDA MÜNASİBƏTLƏR

4

ƏŞYALARIN MÜQAYİSƏSİ

- Qız nə üçün alma dərə bilmir?
- Alma daşıyan oğlan nə üçün bir tərəfə əyilib?

Fəaliyyət

Parta üzərində olan əşyaları müqayisə edin. Uzun və qısa, ağır və yüngül, böyük və kiçik əşyaları müəyyənləşdirin.

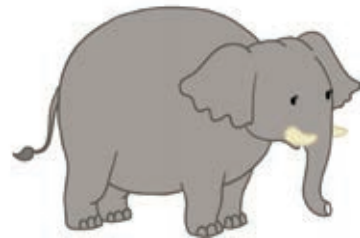
Siçan fildən **kiçikdir**.

Fil siçandan **böyükdür**.

Nümunə

Heyvanlar kiçikdən böyüyə sıraya düzülüb. Keçinin sıradakı yeri oxla göstərilmişdir.

Fəaliyyət

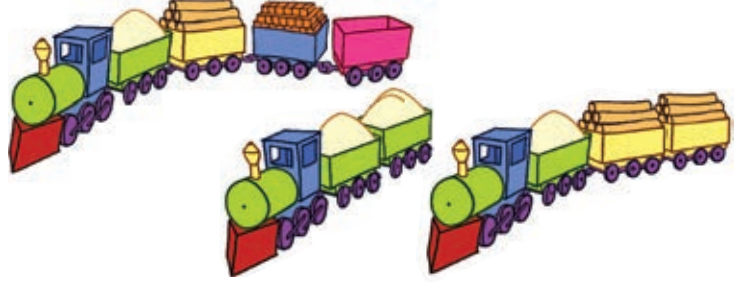
Parta yoldaşınla bir-birinizi müqayisə edin:

- Kim boyca hündürdür?
- Kim boyca alçaqdır?

Fərqli və oxşar əlamətlərinizi müəyyənləşdirin.

Tapşırıq

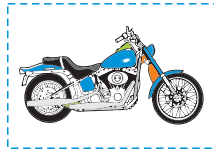
- 1 Ən uzun qatarı göstərin.
Bəs ən qısa qatar hansıdır?

- 2 Ağacdakı almaları dərmək üçün hansı nərdivandan istifadə etmək lazımdır?

- 3 Nəqliyyat vasitələri ağırlıqlarına görə sıraya düzülüb.
Motosikletin sıradakı yerini göstərin.

- 4 Nərgiz Leyladan hündürdür,
Leyla isə Könüldən hündürdür.
Hamıdan hündür kimdir?

- 5 Hər qarışqanın öz evciyi var. Qırmızı və yaşıl qarışqa hündür evcikdə, yaşıl və boz qarışqa isə enli evcikdə yaşayır. Yaşıl qarışqanın evciyi hansıdır?

Yoldaşınıza bir əşyanın adını söyləyin. O isə daha ağır əşya adı deməlidir. Siz də öz növbənizdə, onun dediyindən də ağır əşya adı tapmalısınız. Növbəti əşyanın adını söyləyə bilməyən uduzur.

“Ağır – yüngül”, “Böyük – kiçik” və “Uzun – qısa” bölmələrində verilmiş tapşırıqları yerinə yetirin.

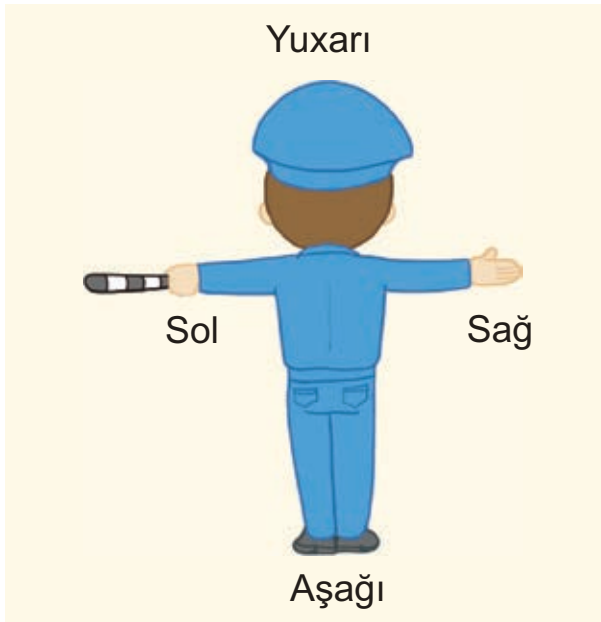

5

YUXARI, AŞAĞI, SAĞ, SOL

- Hansı uşaq ən yuxarıda dayanıb?
- Ən aşağıdakı uşaq hansıdır?

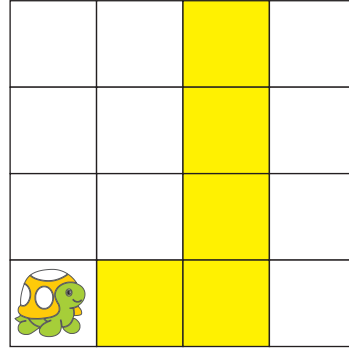
Fəaliyyət

- Sınıfdə sizdən sağda və solda əyləşən yoldaşlarınızı müəyyən edin.
- Sınıf otağının yuxarısında və aşağısında olan əşyaları sadalayın.
- Sizdən öndə və arxada kim oturur?

Nümunə

Bağa xanlı vərəqdə **2 xana sağa** və **3 xana yuxarı** getdi.

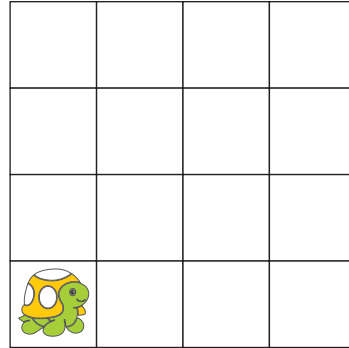
Onu belə göstərmək olar: **→2 ↑3**

Tapşırıq

1 Bağa belə hərəkət etdi: **↑3 →2**

O, hansı xanaya çatdı?

2 Otaqda hansı əşyalar var?
Masaya görə əşyaların yerini müəyyən edin.

ÖZÜMÜZÜ YOXLAYAQ

1. Sarı rəngli və düzbucaqlı formalı əşyanı tapın.

2. Növbəti fiqur nə olmalıdır?

3. İki əşya arasındakı fərqləri tapın.

4. Ağacdən sağda nə yerləşir?

5. Verilmiş əlamətə görə heyvanı tapın: boz rəngdədir, balaca quyruğu var, canavardan qorxur.

6. Artıq əşyanı tapın.

2

HADİSƏLƏR VƏ HƏRƏKƏTLƏR ARDICILLIĞI

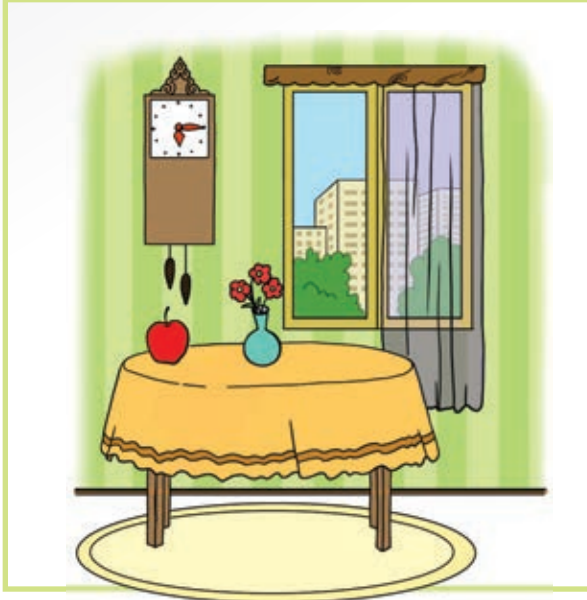

HƏRƏKƏTLƏR ARDICILLIĞI

6

ƏVVƏL – SONRA

- İkinci şəkildə nə dəyişib?
- Hansı əşyaların vəziyyəti dəyişib?

Fəaliyyət

Parta üzərində dəyişikliklər edin. Əşyaların əvvəlki və sonrakı vəziyyətini müqayisə edin.

Nümunə

ƏVVƏLKİ vəziyyət

UN

SONRAKİ vəziyyət

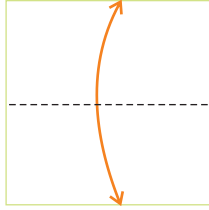

ÇÖRƏK

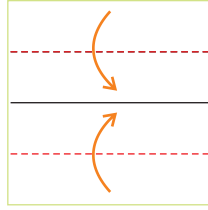

Fəaliyyət

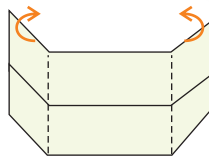
Kağızdan pulqabı düzəldin.

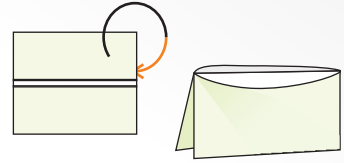
1

2

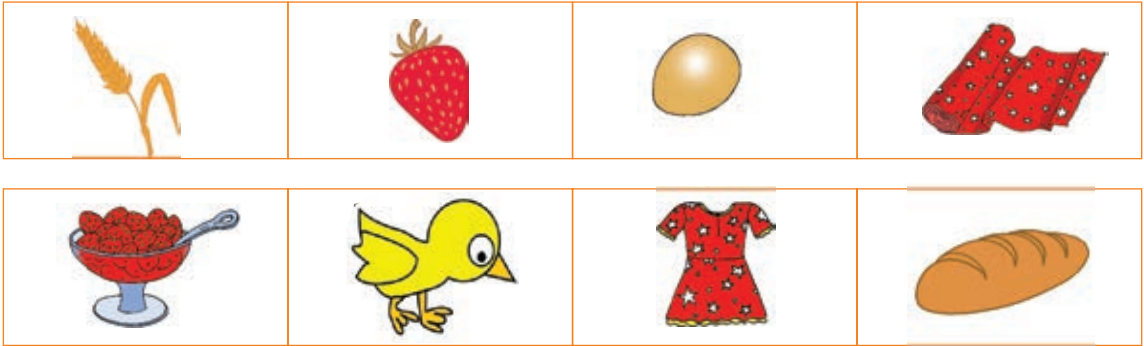
3

4

Tapşırıq

1 Əvvəl nə idi, sonra nə oldu?

2 Hansı hərfdən **R** hərfini almaq olar?

3 Sonrakı vəziyyəti necə almaq olar?

ƏVVƏL

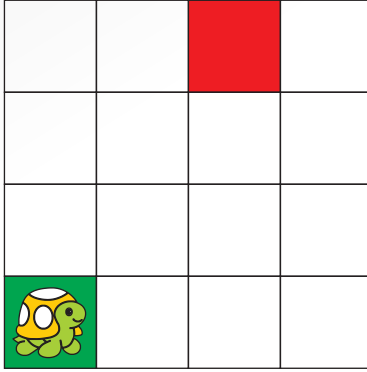
SONRA

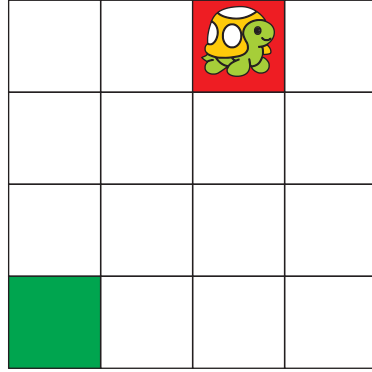
Tapşırıq

- 4 Bağa yaşıl xanadan qırmızı xanaya getməlidir. “Sağ”, “sol”, “aşağı” və “yuxarı” sözlərindən istifadə etməklə ona yol göstərin.

ƏVVƏL

SONRA

- 5 Bu vəziyyətlərdən hansı əvvəl, hansı sonra ola bilər?

1 : 1

2 : 1

1 : 0

Yoldaşlarınızı diqqətlə nəzərdən keçirib gözlərinizi yumun. Bu zaman onlardan bir neçəsi əvvəlki vəziyyətini dəyişir. Məsələn, başına papaq qoyur, yerini dəyişir və s. Gözünüzü açandan sonra dəyişikliyi tapmalısınız.

“Vəziyyət” bölməsində verilmiş tapşırıqları yerinə yetirin.

7

HADİSƏLƏR ARDICILLIĞI

- Şəkillərdə ilin hansı fəsilləri təsvir olunub?
- İlin fəsilləri hansı ardıcılıqla dəyişir?

Fəaliyyət

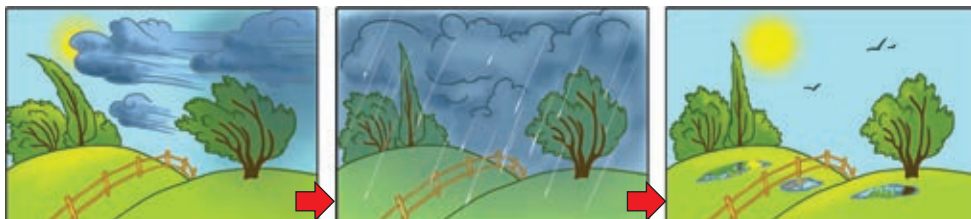
Sınıf iki komandaya bölünür. Birinci komanda hər hansı bir hadisənin adını çəkir. O biri komanda bu hadisədən sonra baş verə biləcək hadisə söyləyir. Davam edə bilməyən komanda uduzur. Məsələn:

BULUDLAR
GƏLDİ.

YAĞIŞ
YAĞDI.

GÖLMƏÇƏLƏR
YARANDI.

...

Hər bir nağılı sadə hadisələr ardıcılığına bölmək olar.

Nümunə

“Qoğal” nağılını sadə hadisələr ardıcılığı şəklində belə danışmaq olar:

- Nənə qoğal bişirdi.
- Qoğal nənədən və babadan qaçdı.
- Qoğal dovşana rast gəldi.
- Qoğal ayıya rast gəldi.
- Qoğal canavara rast gəldi.
- Qoğal tülküyə rast gəldi.
- Tülkü qoğalı yedi.

Tapşırıq

- 1 “Turp” nağılında baş verən hadisələri ardıcıl söyləyin.

- 2 Şəkillərdə göstərilən hadisələri ardıcıl danışın.

- 3 Şəkillərdəki hadisələr hansı ardıcılıqla baş verib?

1

2

3

4

“Hadisələr və hərəkətlər ardıcılığı” bölməsində verilmiş tapşırıqları yerinə yetirin.

8

HƏRƏKƏTLƏR ARDICILLIĞI

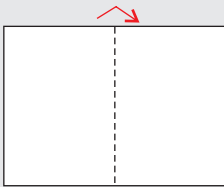

- Qızın hərəkətlərini ardıcıl söyləyin.
- 1-ci şəkillə 3-cü şəklın yerını dəyişmək olarmı?

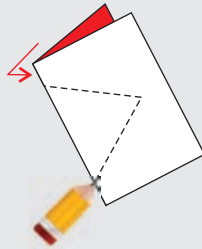

Fəaliyyət

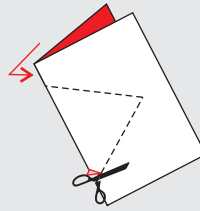
Ardıcılığa əməl etməklə kağızdan aşağıdakı fiquru hazırlayın.

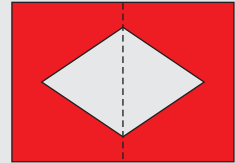
1. Kağızı ortadan qatla.

2. Onun üzərində xətt çək.

3. Kağızı xətt boyunca kəs.

4. Kağızı aç.

Bir işi görmək üçün müəyyən hərəkətlər ardıcılığını yerinə yetirmək lazımdır.

Nümunə

Anar sulu boya ilə gül şəkli çəkmək üçün aşağıdakı hərəkətləri ardıcıl yerinə yetirir:

1. Vərəq götürür.
2. Boyaları çıxardır.
3. Stəkanda su gətirir.
4. Fırçanı isladır.
5. Fırçanı lazım olan boyaya batırır.
6. Vərəqdə gül çəkir.

Tapşırıq

1 Oğlan nə edir? Onun hərəkətlərini ardıcıl danışın.

2 Günay halqaları nümunəyə uyğun olaraq milə keçirməlidir. Onun hərəkətlər ardıcılığını söyləyin.

3 Alpayın hərəkətlərini ardıcılıqla söyləyin. Bu hadisəni necə adlandırmaq olar?

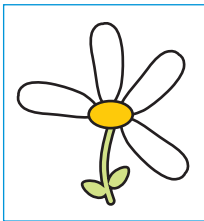

4 Uşaqlar volanı ağacdən necə götürə bilər?

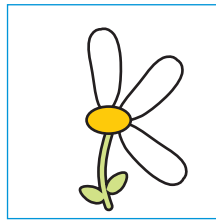

5 Hər iki hal üçün hərəkətlər ardıcılığını müəyyən edin:

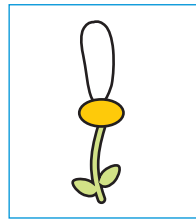
- Rəssam gül şəklində çəkir;
- Qız gülün ləçəklərini bir-bir qoparır.

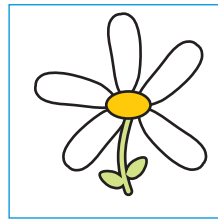
1

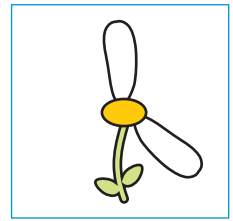
2

3

4

5

“Hadisələr və hərəkətlər ardıcılığı” bölməsində verilmiş tapşırıqları yerinə yetirin.

MƏNTİQ

9

ƏKS ƏLAMƏTLƏR

- “Uzun – qısa”, “ağır – yüngül”, “dolu – boş” əlamətlərinə görə uyğun əşyaları göstərin.

Fəaliyyət

Torbaya qırmızı rəngli oyuncaqları yığmaq lazımdır.

- Torbaya yığılacaq oyuncaqların adlarını söyləyin.
- Hansı oyuncaqlar kənarında qalacaq? Onları necə adlandırmaq olar?

Dağ hündürdür.

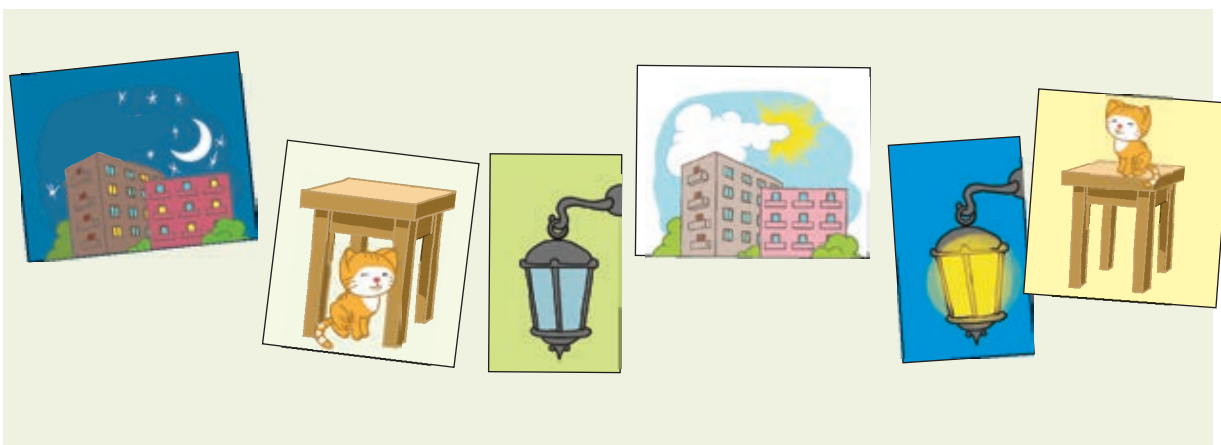

Təpə alçaqdır.
Təpə hündür **deyil**.

Tapşırıq

1 Əks əlamətləri olan şəkilləri göstərin.

2 Nöqtələrin yerinə hansı sözləri yazmaq olar?

3 Nöqtələrin yerinə uyğun sözləri qoyub cümlələri söyləyin.

İt ...

İt ... deyil.

Hava ...

Hava ... deyil.

.....

4 Əşyanı tapın: sarı deyil, yumru deyil, yeməli deyil.

Yoldaşınıza hər hansı bir əşyanın adını və onun əlamətini söyləyin. O isə bu əlamətin əksini və ona uyğun bir əşyanın adını deməlidir. Məsələn, *çanta ağırdır – qələm yüngüldür*. Oyunu növbə ilə davam etdirin.

“Doğru və yalan. İnkâr” bölməsində verilmiş tapşırıqları yerinə yetirin.

- Aşağıdakı fikirlərin hansı doğrudur?
 - Qızın bantları göydür.
 - Oğlanın gözlüyü yoxdur.

Əşyanın rəngi, forması, tərkib hissəsi və başqa əlamətlərinə görə doğru, yaxud yalan fikirlər söyləmək olar.

Fəaliyyət

Yoldaşınıza sinifdəki əşyalara aid fikirlər söyləyin. O, bu fikirlərin doğru, yaxud yalan olduğunu müəyyən etməlidir.

“DEYİL” sözündən istifadə etməklə doğru fikri yalana, yalan fikri isə doğruya çevirmək olar.

Nümunə

ŞAR YAŞIL RƏNGDƏDİR.
ŞAR YAŞIL RƏNGDƏ DEYİL.

ŞAR KVADRAT FORMASINDADIR.
ŞAR KVADRAT FORMASINDA DEYİL.

Tapşırıq

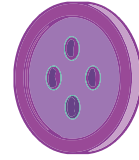
1 Şəkilaltı yazıların hansının doğru, hansının yalan olduğunu müəyyən edin.

SARI CÜCƏ

GÖY MAŞIN

YUMRU STOL

2 Şəklə baxıb yalan fikirləri doğruya çevirin.

Qızlardan birinin köynəyi qırmızıdır.

Oğlan xizək sürür.

Qış fəslidir.

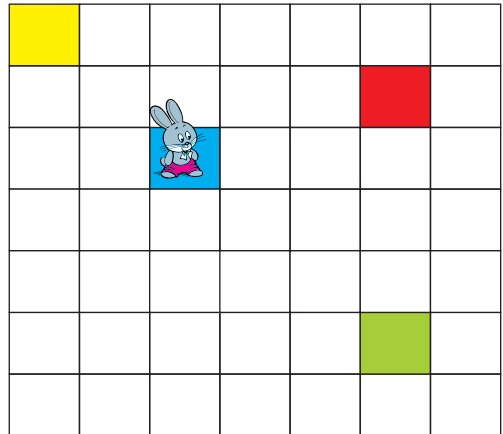
Şəkildə üç uşaq var.

- 3 Alpaygilin evindən məktəbə neçə yol var?
Hansı yollarla məktəbə getmək mümkündür?

- 4 Dovşan göy xanada dayanıb. Aşağıdakı fikirlərdən hansı doğrudur?

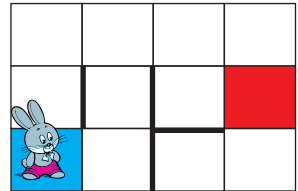
- Dovşan qırmızı xanaya çatmaq üçün bir xana yuxarı, üç xana sağa hərəkət etməlidir.
- Dovşan sarı xanaya çatmaq üçün üç xana sola, bir xana yuxarı hərəkət etməlidir.
- Dovşan yaşıl xanaya çatmaq üçün üç xana aşağı, üç xana sağa hərəkət etməlidir.

- 5 Dovşan qırmızı xanaya getməlidir. Onun yolunda bəzi maneələr var. Dovşan belə bir yolla gedə bilər:

↑2 →3 ↓1

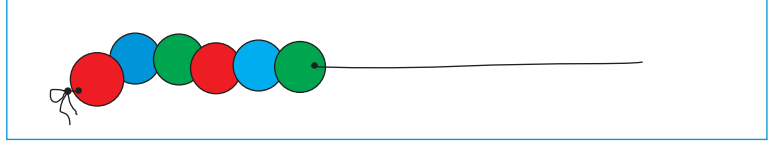
O, qırmızı xanaya daha hansı yollarla çata bilər? Mümkün yolları göstərin.

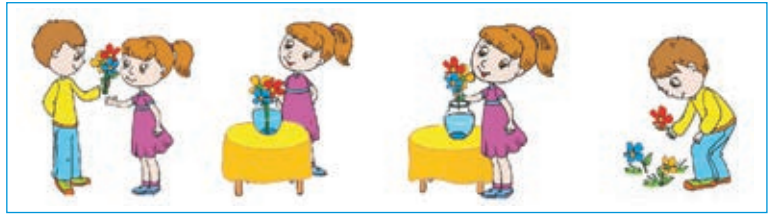
“Doğru və yalan. İnkâr” bölməsində verilmiş tapşırıqları yerinə yetirin.

ÖZÜMÜZÜ YOXLAYAQ

1. Muncuqlar ipə hansı ardıcılıqla düzülüb?

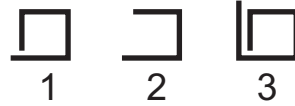
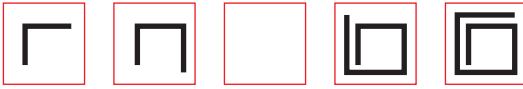

2. Hadisəni düzgün ardıcılıqla danışın.

3. Vərəqdə qırmızı top çəkmək üçün hərəkətləri ardıcıl danışın.

4. Boş xanada hansı fiqur olmalıdır?

5. Hansı şəkillərin altındakı yazılar doğru deyil? Onları elə dəyişin ki, fikir doğru olsun.

GÖY POMİDOR

QIRMIZI ALMA

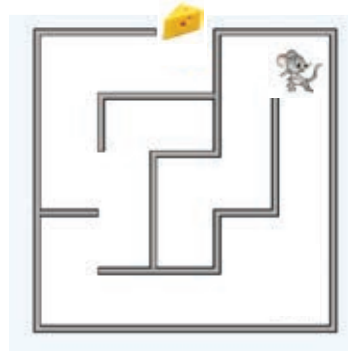

YAŞIL KİTAB

6. "DEYİL" sözündən istifadə edərək cümləni elə dəyişin ki, fikir doğru olsun.

Canavar ev heyvanıdır.

7. Siçan pendirə hansı yolla çata bilər?

3

İNFORMASIYA

İNFORMASIYA

11

İNFORMASIYA NƏDİR

- Uşaqlar nə edirlər?
- Oğlan nə üçün qulaqlarını tutub?
- Qız nə üçün üzünü turşudub?

İnformasiya deyərkən xəbər, məlumat və ya bilik başa düşülür.

İNFORMASIYA

XƏBƏR

MƏLUMAT

BİLİK

Fəaliyyət

Yanınızda əyləşmiş yoldaşınıza onun bilmədiyi bir məlumat verin. Sonra işə bu məlumatı haradan əldə etdiyinizi söyləyin.

Biz informasiyanı **duyğu üzvlərimiz**: gözümüz, qulağımız, dərimiz, dilimiz və burnumuz vasitəsilə alırıq.

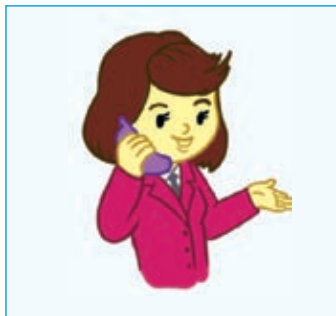
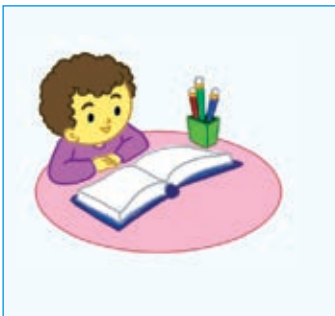

Tapşırıq

1 Hansı şəkildə informasiya görməklə qəbul edilir?

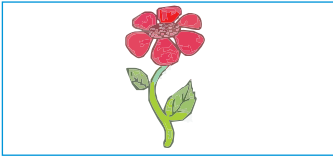
2 Hansı şəkildə informasiya eşitməklə qəbul edilir?

3 Hansı çərçivədəki şəkillər məktəbə aiddir?

4 Bunlardan hansının dadına baxmaqla, hansına toxunmaqla, hansını iyləməklə informasiya almaq olar?

5 Şəkildən hansı informasiyanı alırsınız? Uşaqlar nə edirlər? Təbiəti nə üçün qorumaq lazımdır?

Yoldaşınıza hər hansı bir **informasiya** söyləyin. O, bu informasiyanın hansı **duyğu üzvü** ilə alındığını deməlidir. Oyunu növbə ilə davam etdirin.

Nümunə: **alma turşdur** – **dil**.

İki və beş ədədlərini toplasaq, yeddi alınar.

- Müəllim lövhədə hansı informasiyanı yazmışdır?
- Lövhənin yanındakı şəkildə nə göstərilib?
- Lövhədə yazılanlarla şəkil arasında hansı əlaqə var?

Fəaliyyət

Vərəqdə hər hansı bir əşya şəkli çəkin. Sonra onu yoldaşlarınıza göstərin. Əgər onlar əşyanın adını doğru söyləyə bilməsələr, onda həmin əşya haqqında əlavə məlumat verin.

İnformasiyanı məqsəddən asılı olaraq müxtəlif formalarda təqdim etmək olar:

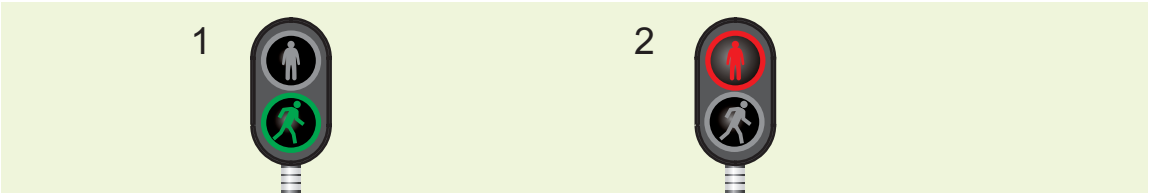
Şəkil	İşarə	Mətn	Ədəd	Cədvəl	
		Boşqabda üç alma var.	3	Boşqabdakı meyvənin adı	Sayı
				Alma	3

Tapşırq

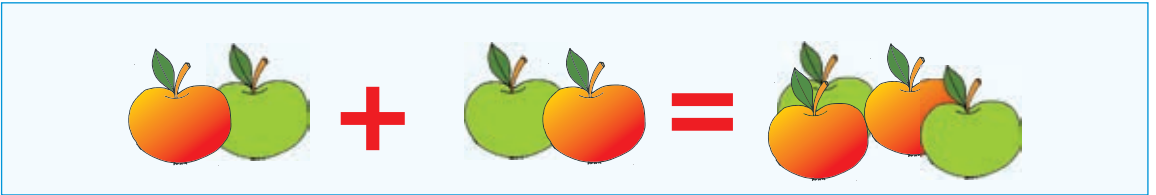
1 Şekillərə əsasən uşaqlar haqqında hansı informasiyanı almaq olar?

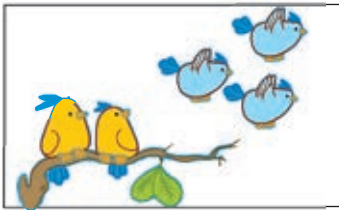
2 Bu işarələr hansı informasiyanı verir?

3 Verilmiş informasiyanı ədəd formasında necə göstərmək olar?

4 Sizcə, hansı informasiya daha aydın verilib?

Ağaca **beş quş**
qonmuşdu.
Üç quş uçdu.
İki quş qaldı.

$$5 - 3 = 2$$

Var idi

|||||

Uçdu

|||

Qaldı

||

- Uşaqlar nə edirlər?
- Oğlan durbinlə hara baxır?
- Gözübağlı qız kimi tutduğunu necə bildi?

İnformasiyanın alındığı yer **informasiya mənbəyi** adlanır. Hər bir əşya, yaxud hadisə informasiya mənbəyi ola bilər.

Alpay fətiri dişlədi və dedi:
– Dadlıdır!
Burada informasiya mənbəyi **fətirdir**.

Gülər səhər zəngli saatın səsinə oyandı. Burada informasiya mənbəyi **zəngli saatdır**.

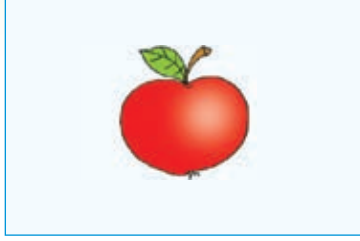
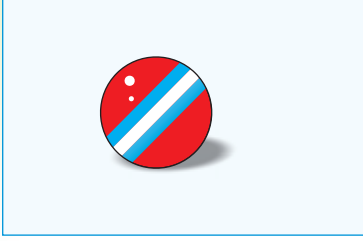

Fəaliyyət

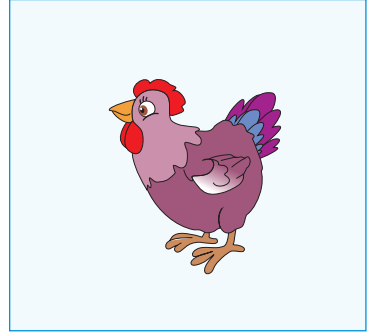
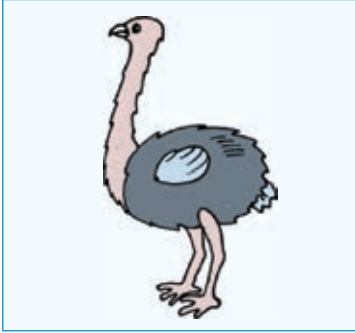
Ətrafdan gələn səslərə diqqətlə qulaq asın. Hansı səsləri eşidirsiniz? Bu səslərin mənbəyini müəyyən edin.

Tapşırıq

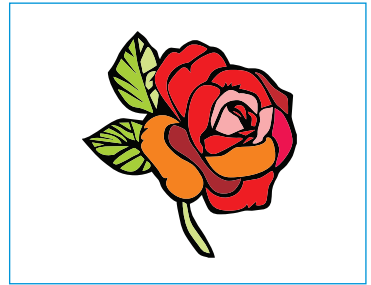
1 Yumrudur, qırmızıdır, ağacda bitir. Bu informasiyanın mənbəyi nədir?

2 Quşdur, qırmızı pipiyi, rəngli quyruğu var, banlayır. Bu informasiyanın mənbəyi nədir?

3 Yaxşı qoxunun mənbəyi nə ola bilər?

Yoldaşınıza hər hansı bir **informasiya** söyləyin. O, bu informasiyanın **mənbəyini** deməlidir. Oyunu növbə ilə davam etdirin.

Nümunə: **alma turşdur** – **alma**.

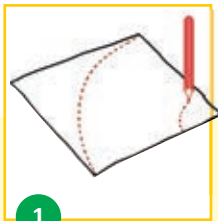

- Poçtalyon nə üçün gəlib?
- Qız nə edir?
- Baba təzə xəbərləri haradan alır?

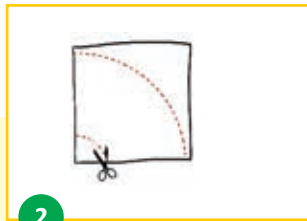

Fəaliyyət

Kağız vərəqindən rupor düzəldin. Adi yolla və rupor vasitəsilə səsin necə ötürüldüyünü müqayisə edin.

1

2

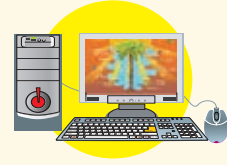

3

İnformasiyanı ötürmək üçün müxtəlif vasitələrdən istifadə edilir. Telefon, televizor, radio, qəzet, kitab **informasiya vasitəsidir**.

Nümunə

Aysel Kəmaləyə həyətdə gördüyü pişik haqqında danışır. Burada informasiya vasitəsi telefondur.

Tapşırıq

- 1 Şəkildə məlumatlar necə ötürülür?

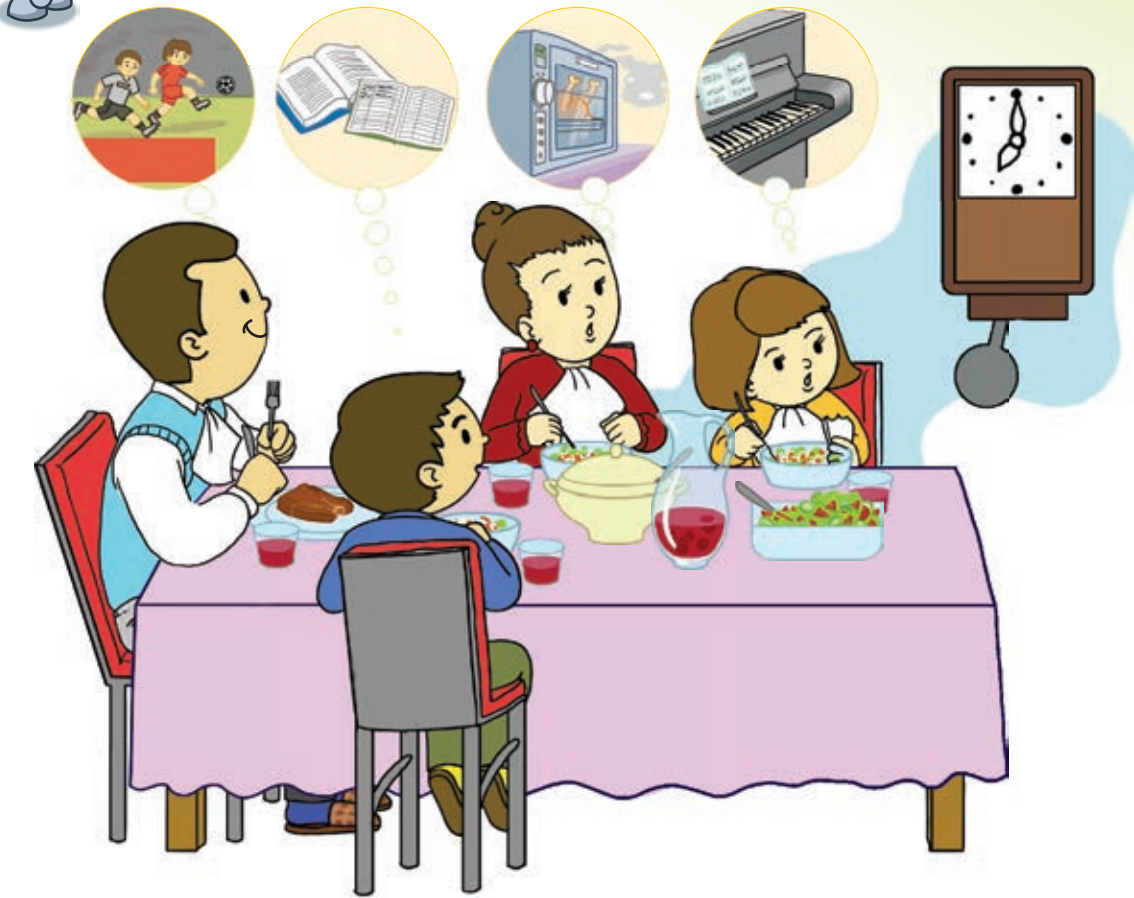
- 2 Hansı əşyalar informasiya vasitəsi deyil?

Xarab telefon. Bir neçə yoldaşınızla yan-yanaya dayanın. Birinci dayanan ikincinin qulağına yavaşca sadə bir cümlə söyləyir. İkinci həmin cümləni üçüncüyə, o isə özündən sonrakına pıçıldayır. Sonuncu dayanan cümləni ucadan söyləyir. Əgər cümlə dəyişməyibsə, deməli, “telefon yaxşı işləyir”.

15

İNFORMASIYADAN NECƏ İSTİFADƏ ETMƏK OLAR

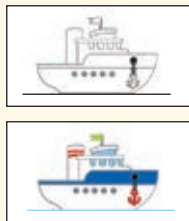
- Ana saata baxıb nə fikirləşdi?
- Oğlanla qız nəyi unutmuşdular?
- Saatin səsi ataya nəyi xatırlatdı?

Biz qəbul etdiyimiz informasiyanı saxlaya, dəyişə və başqalarına ötürə bilərik.

İnformasiya
saxlanılır.

İnformasiya
dəyişdirilir.

İnformasiya qəbul edilir
və ötürülür.

Fəaliyyət

Kağızda ev telefonlarınızı yazıb dostlarınızla paylaşın. Bu informasiya-
dan nə vaxt istifadə etmək olar?

Faydalı informasiyalar düzgün hərəkət etməyimizə yardım edir.

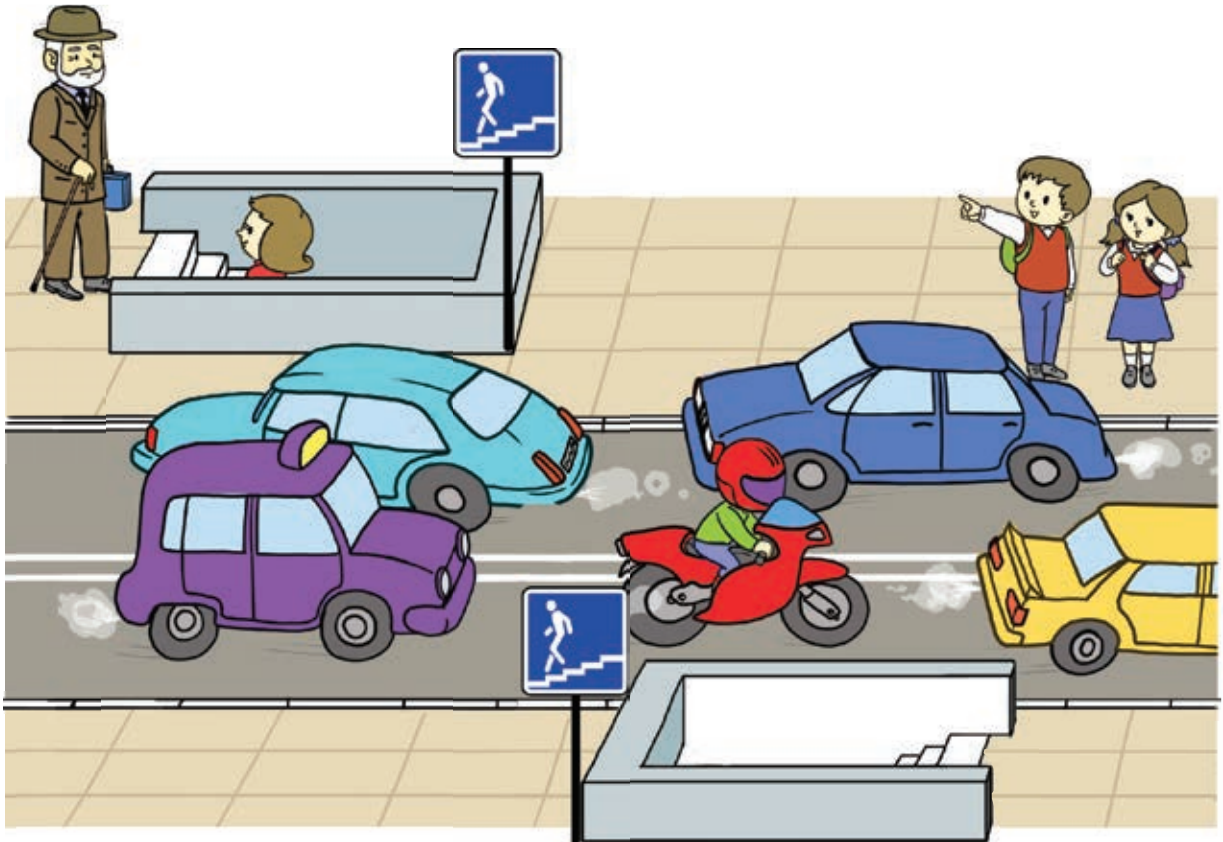
Nümunə

Çayın qaynar və ya soyuq olduğunu görməklə, yaxud stəkana toxunmaqla bilirik. Əgər çay soyuyubsa, onu içirik. Əgər çay qaynardırsa, bir qədər gözləmək, yaxud nəlbəkiyə töküb soyutmaq lazımdır.

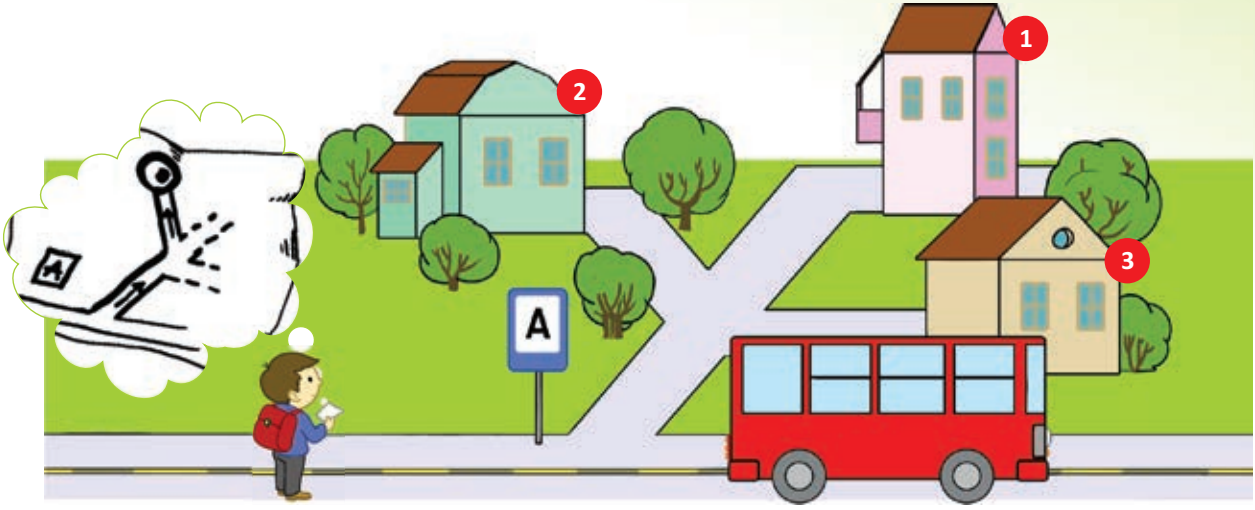

Tapşırıq

1 Yolu düzgün keçməkdə uşaqlara hansı informasiya kömək edə bilər?

- 2 Dostu Alpayı evlərinə qonaq çağırırdı. Evlərinə gedən yolu kağızda çəkib ona verdi. Alpayın dostu hansı evdə yaşayır?

- 3 Bu şəkil hansı bayrama aiddir? Həmin bayram haqqında nə bilirsiniz?

- 4 Çayın kənarında iki uşaq dayanıb. Onları çayla bağlı hansı məlumatlar maraqlandırır?

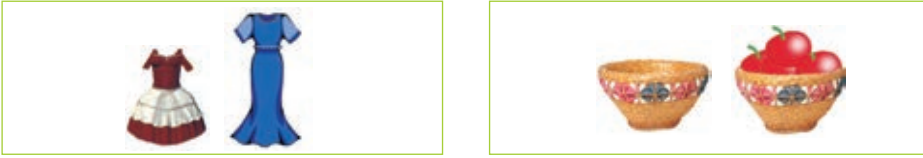

ÖZÜMÜZÜ YOXLAYAQ

1. Dad informasiyasının mənbəyi nə ola bilər?

2. Uzunluq haqqında informasiya hansı şəkildə verilib?

3. Səs informasiyasını hansı əşyalardan ala bilərsiniz?

4. Hansı şəkildə informasiya işarə ilə təqdim edilib?

5. Qırmızıdır, bitkidir, bostanda bitir.
Bu informasiyanın mənbəyi nədir?

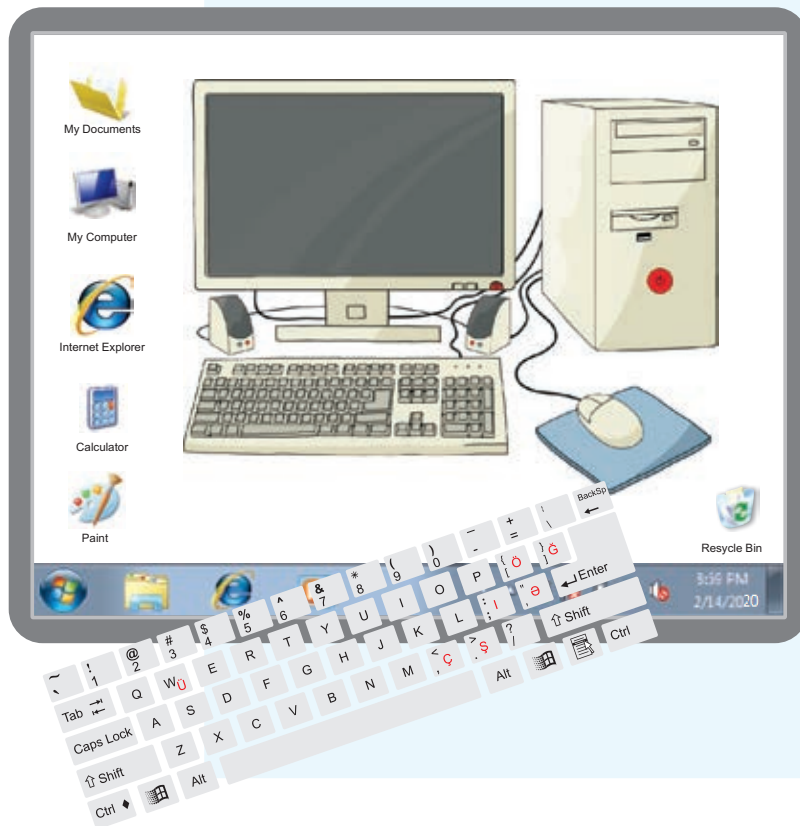

6. Bunlardan hansı informasiya vasitəsi deyil?

4

KOMPÜTER

KOMPÜTERLƏ TANIŞLIQ

16 KOMPÜTER NƏDİR

- Şəkillərdə hansı elektrik qurğularını görürsünüz?
- Onlar hansı işləri görür?

Kompüter informasiya ilə işləyən qurğudur.

Şəkildəki əşyalar kompüterin hansı hissələrinə oxşayır?

Kompüter sizə bu işlərdə lazım ola bilər:

Şəkil çəkmək

Yazı yazmaq

Cizgi filminə baxmaq

Oyun oynamaq

Musiqi dinləmək

Məktublaşmaq

Tapşırıq

1 Şəildəki əşyalardan kompüter olanları göstərin.

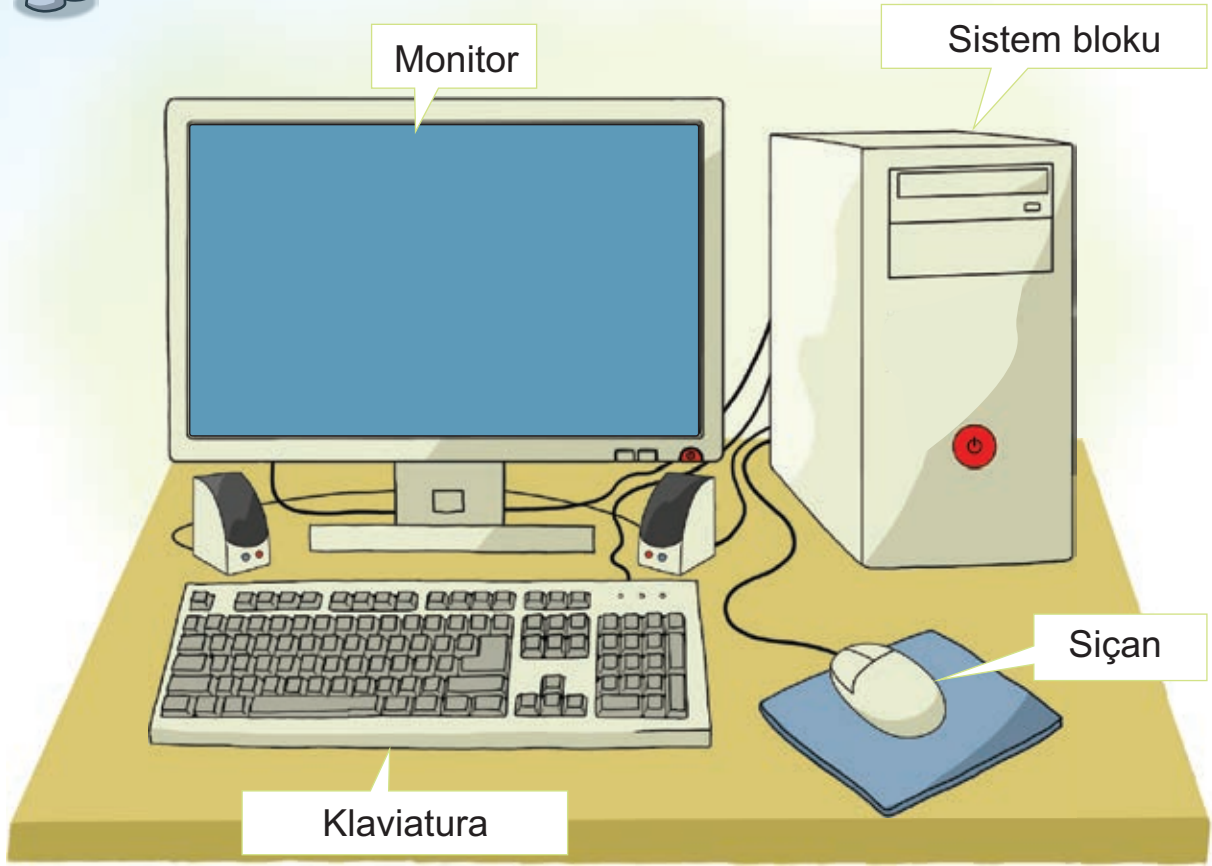
2 Radio və maqnitofonun kompüterlə oxşar əlaməti nədir?

17

KOMPÜTERİN ƏSAS HISSƏLƏRİ

- Evinizdə kompüter varmı? O, şəkildəki kompüterə bənzəyirmi?
- Şəkildə kompüterin neçə hissəsi var?
- Burada kompüterin hissələri necə birləşib?

Monitor mətnləri və şəkilləri ekranda əks etdirir.

Klaviatura mətnləri kompüterə daxil etmək üçündür.

Siçan vasitəsilə kompüterə komandalar verilir.

Sistem blokunda müxtəlif qurğular var. Kompüterin **yaddaşı** və **prosessoru** burada yerləşir.

Fəaliyyət

Verilmiş şəkillərdə kompüterin hansı hissələri çatışmır?

1

2

3

4

Sol düymə

Sağ düymə

Siçanın üstünə
barmaqları belə qoymaq
lazımdır.

Tapşırıq

Çərçivəyə alınmış qurğularla sağdakı əşyaların hansı oxşar əlaməti var?

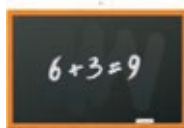
1

2

3

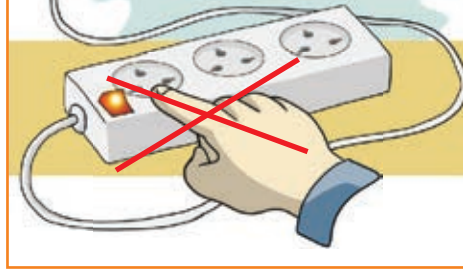

Kompüter sinfində davranış qaydaları ilə tanış olun!

Yaş əllərlə kompüterdə işləməyin!

Elektrik naqillərinə və avadanlığına toxunmayın!

Müəllimin icazəsi olmadan kompüteri qoşmayın!

Sinfə artıq əşya gətirməyin!

Kompüterin üstünə heç bir əşya qoymayın!

Monitorun ekranına barmaqlarınızla toxunmayın!

Kompüter qarşısında oturmaq qaydaları ilə tanış olun!

Düzgün oturuş

Düzgün oturuş qaydasına əməl etməmək sağlamlığınıza ziyandır.

Tapşırıq

Davranış qaydaları necə pozulub? Onları söyləyin.

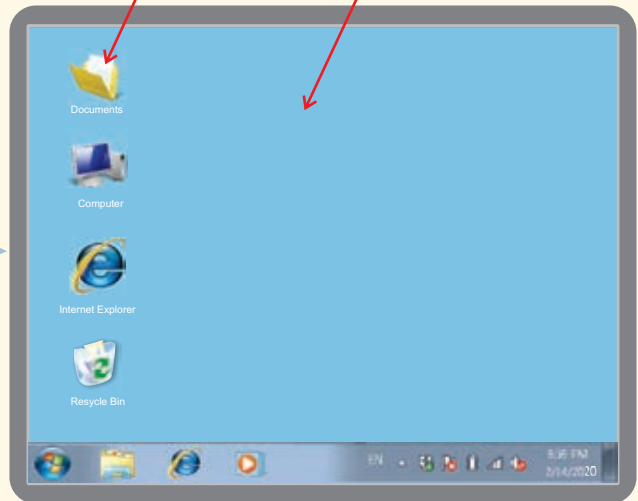
- Evinizdə hansı elektrik cihazları var və onlar necə işə salınır?

Kompüteri işə salmaq üçün sistem blokunda olan POWER düyməsini basmaq lazımdır. Kompüter işə düşdükdən sonra monitorun ekranında **iş masası** açılır.

Simgə

İş masası

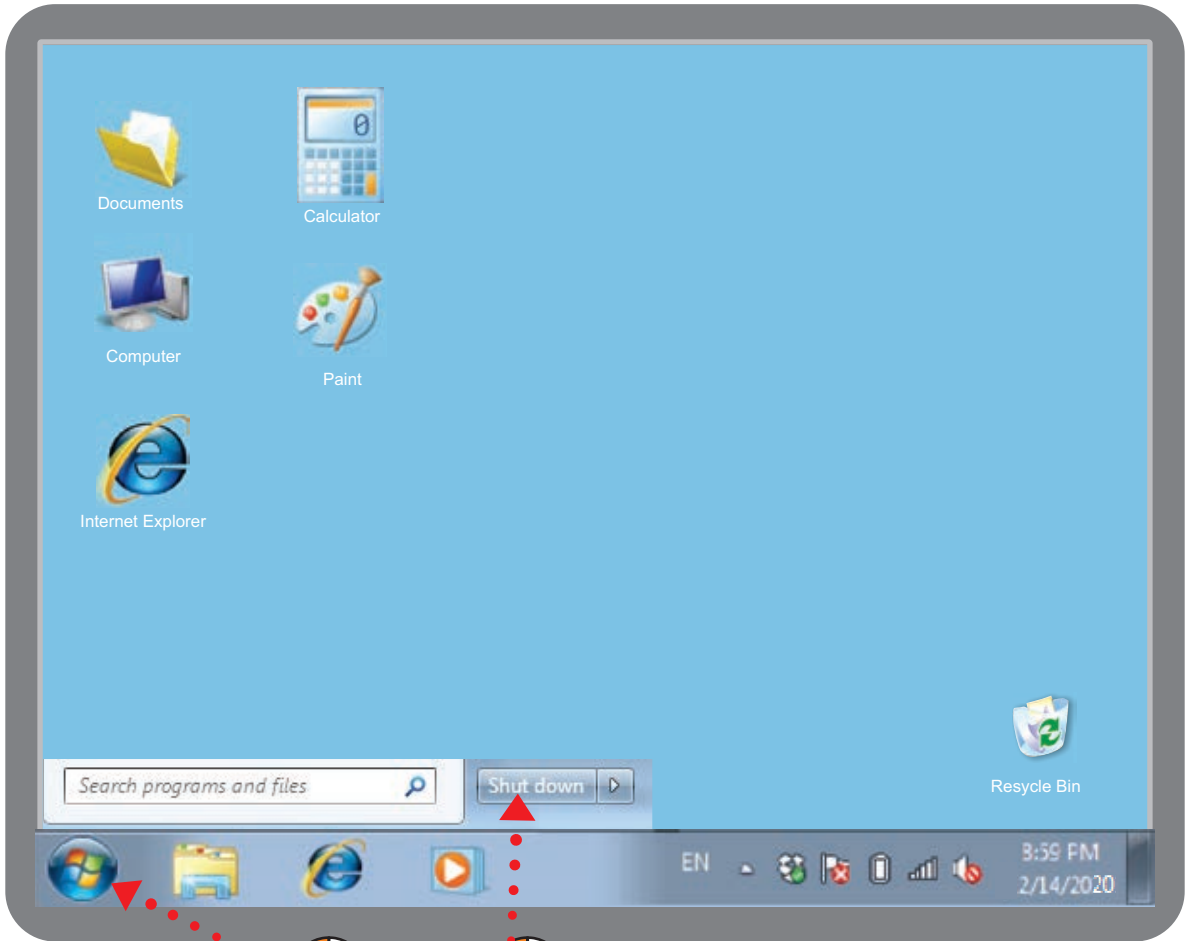
İş masasında kiçik şekiller olur. Onlar **simge** adlanır. Siçanı hərəket etdirdikcə ekranda balaca ox işarəsi yerini dəyişir. Ona **siçanın göstəricisi** deyilir.

Simge.....▶   ◀.....Siçanın göstəricisi

Fəaliyyət

- Kompüterü işə saldıqdan sonra siçanı hərəket etdirin və monitorda onun göstəricisini izləyin.
- Şekildə göstərilən ardıcılıqla kompüterü söndürün.

KOMPÜTERİN İMKANLARI

20

KOMPÜTERDƏ ŞƏKİL ÇƏKİRƏM

- Uşaqların hərəkətlərindəki oxşar və fərqli əlamətləri söyləyin.

Fəaliyyət

İş masasında görünən simgələrə diqqətlə baxın. **Paint** simgəsini tapın. Göstəricini onun üzərinə gətirib siçanın sol düyməsini iki dəfə ardıcıl çıqqıldadın və proqramı başladın. Proqram pəncərəsini qapatmaq üçün pəncərənin sağ yuxarı küncündəki düyməsindən istifadə edin.

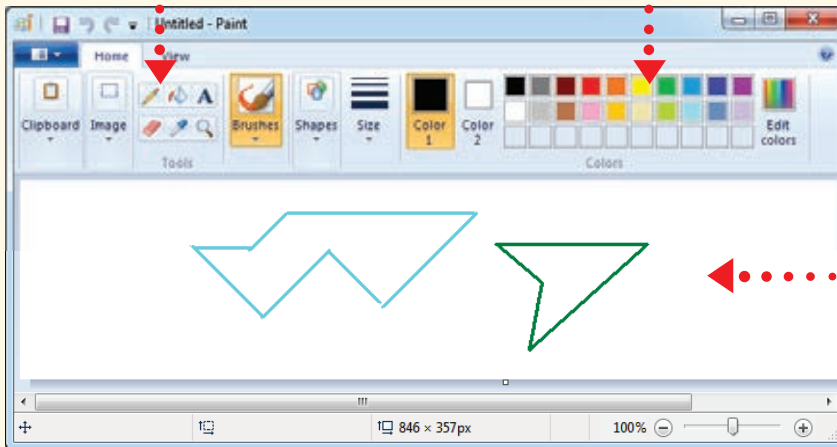
Kompüterdə şəkil çəkmək üçün **qrafik redaktorlardan** istifadə olunur.

• **Alətlər qutusunda**

• şəkil çəkmək üçün alət seçilir.

• **Palitrada**

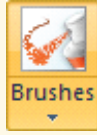
• rənglər seçilir.

• Şəkil iş sahəsində çəkilir.

Karandaş aləti ilə nazik xətt çəkilir.

Fırça aləti daha qalın xətt çəkir.

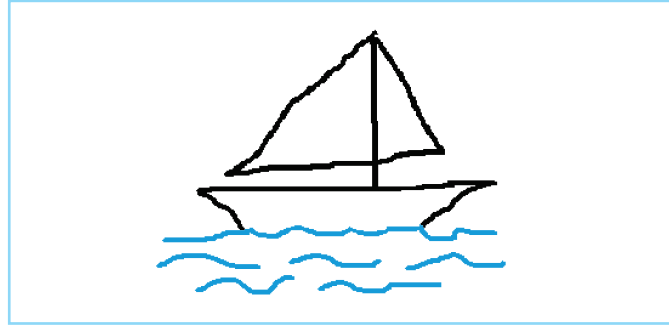
Pozanla çəkdiklərinizi silə bilərsiniz.

Karandaş alətindən istifadə etmək üçün siçanın göstəricisi iş sahəsinə yerləşdirilir. Sol düyməni basılı saxlayaraq siçan hərəkət etdirilir.

Fəaliyyət

Fırça alətindən istifadə edərək verilmiş şəkli çəkin.

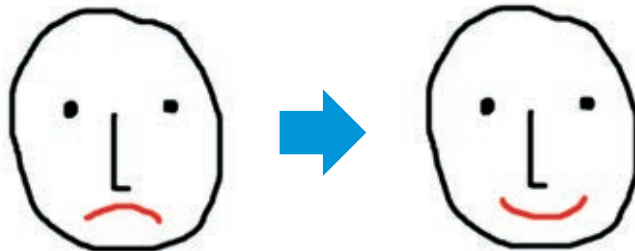

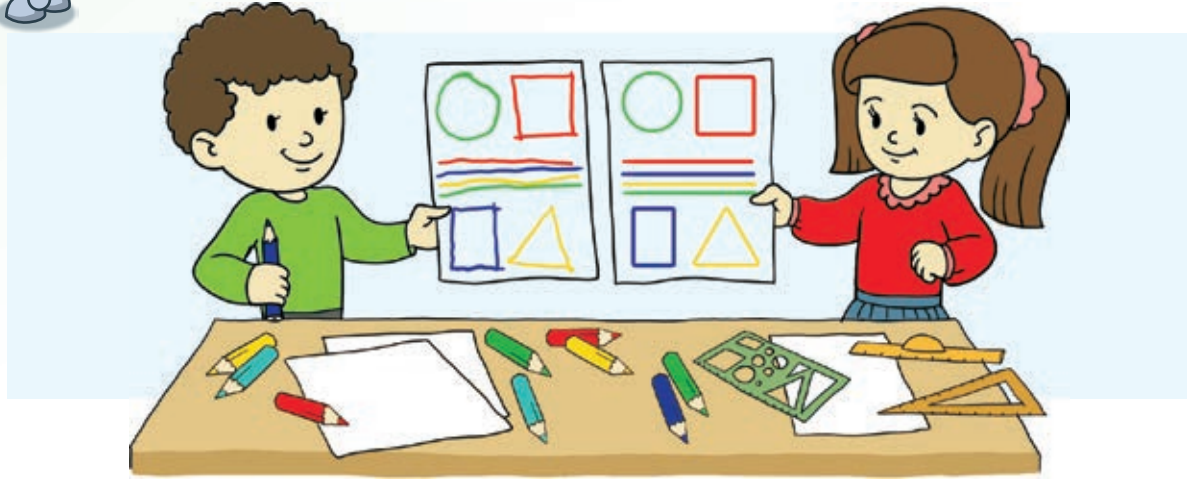
Tapşırıq

1 Paint proqramının simgəsi hansıdır?

2 Çəkilmiş şəkli belə dəyişmək üçün hansı alətlərdən istifadə etmək olar?

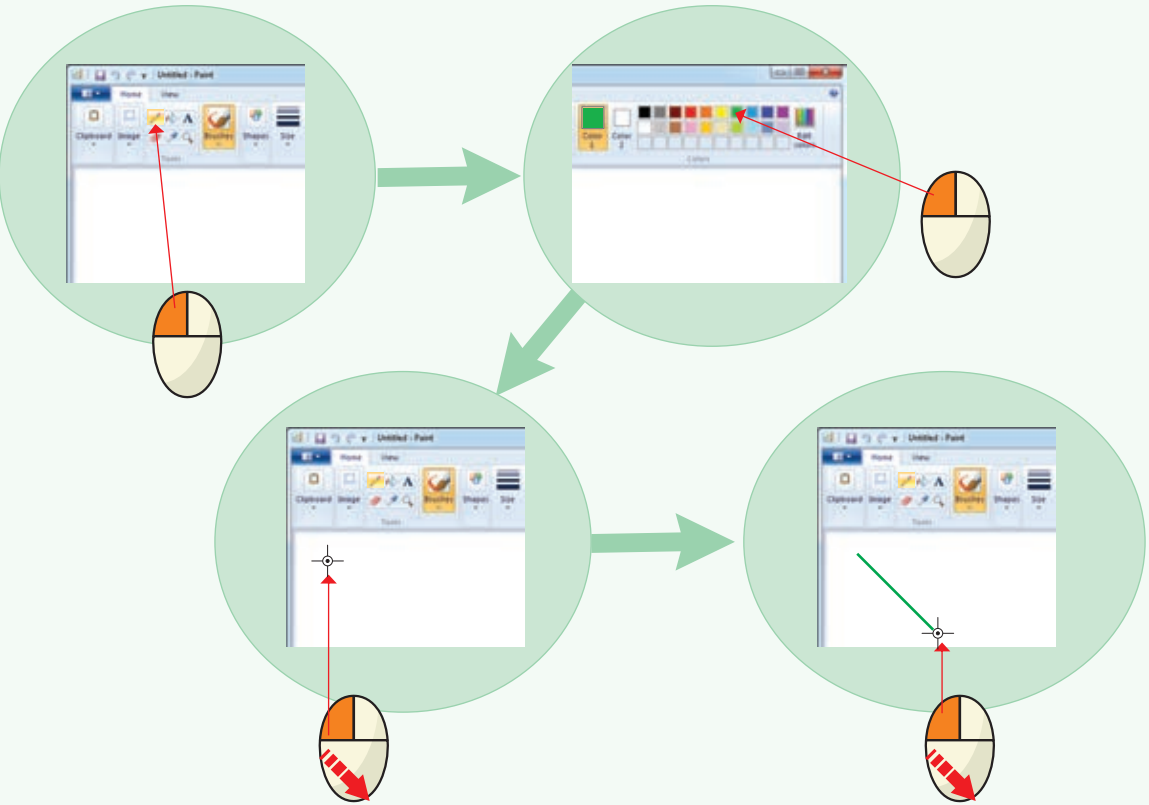

- Uşaqlar hansı fiqurları çəkiblər?
- Hansı uşağın çəkdiyi şəkil daha səliqəli alınıb? Nə üçün?

Nümunə

Yaşıl rəngli düz xətt parçasını çəkmək üçün aşağıdakı ardıcılığı yerinə yetirmək lazımdır.

Fəaliyyət

- 1 Paint proqramını başladın. alətini seçin. Palitradan istifadə etməklə müxtəlif rəngli xətlər çəkin.
- 2 Düzbucaqlı və Oval alətlərindən istifadə edərək iş sahəsində müxtəlif rəngli fiqurlar çəkin.

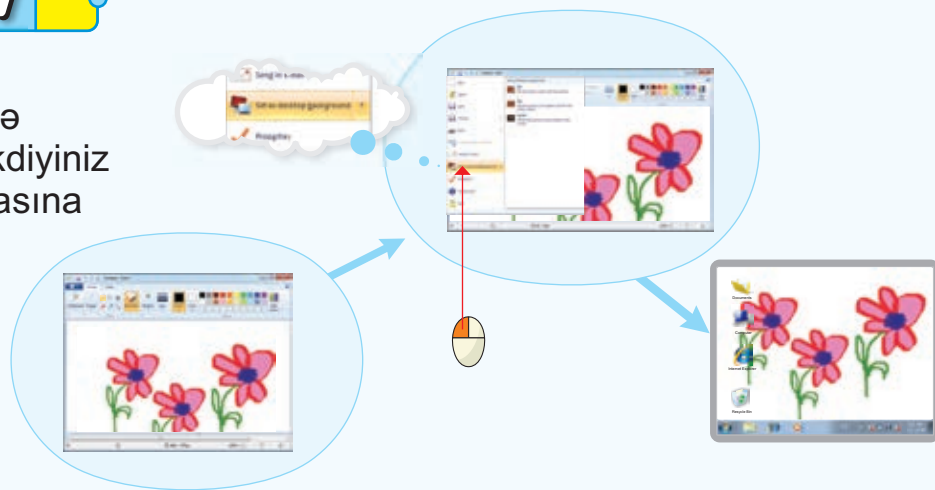
Aşağıdakı ardıcılığa əməl edərək şəkli kompüterdə saxlamaq olar.

 Çəkdiyiniz şəkli kompüterin iş masasında görmək istəyirsinizmi?

Tapşırıq

Ardıcılığa əməl etməklə Paint-də çəkdiyiniz şəkli iş masasına çıxarın.

TuxPaint proqramında həndəsi fiqurlar çəkin.

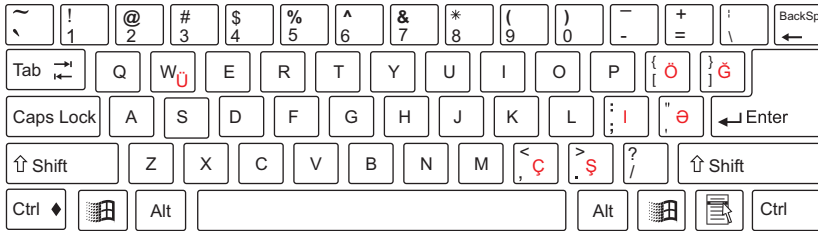

- Oğlan yazını harada və nə ilə yazır?
- Qız yazını harada yazır?
- Hansı yazı daha yaxşı oxunur?

Fəaliyyət

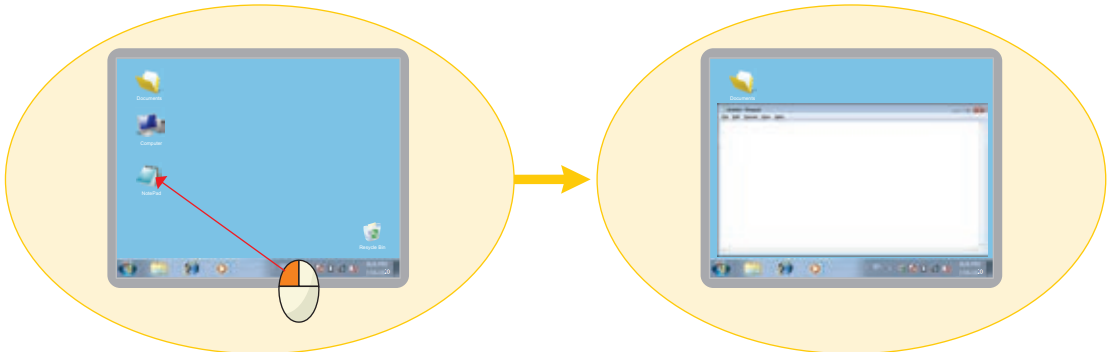
- 1 AZƏRBAYCAN, KÜR ÇAYI sözlərindəki hərflərin yerini klaviaturada tapın.

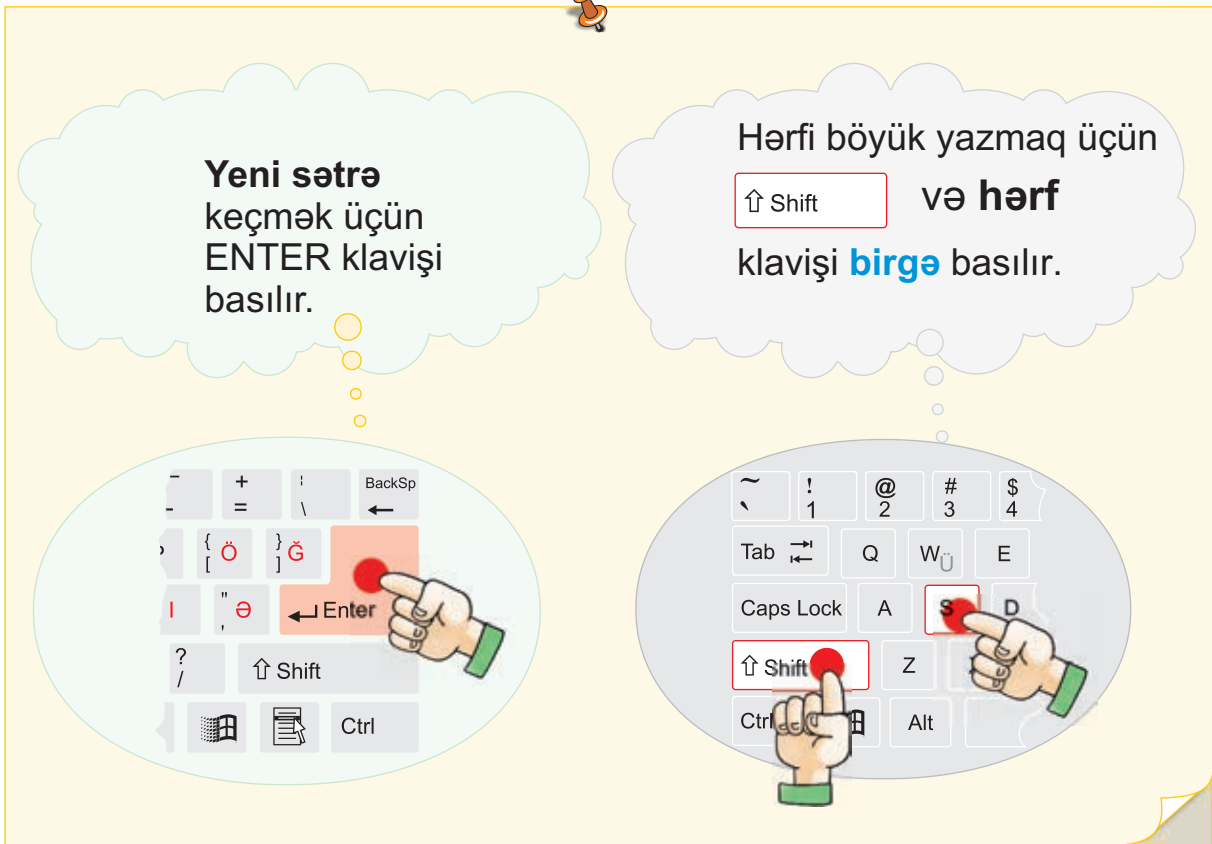
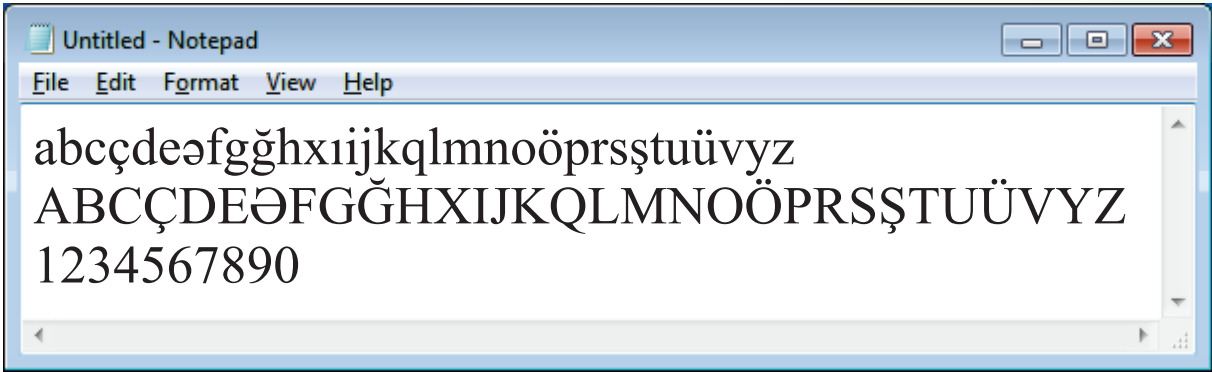
- 2 İş masasında görünən simgələrə diqqətlə baxın. **NotePad** simgəsini tapın.

Siçanın göstəricisini onun üzərinə gətirib sol düyməsini iki dəfə ardıcıl çıqqıldadın və proqramı başladın.

NotePad (nout-pəd) proqramı **mətn redaktorudur**.

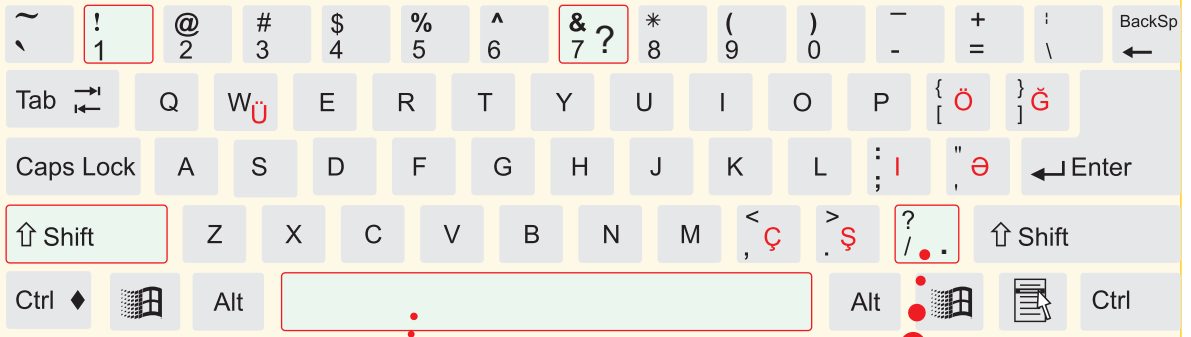
3 Aşağıdakı ardıcılıqla hərf və rəqəmləri yazın.

Tapşırıq

1 Aşağıdakı söz birləşmələrini kompüterdə yazın.

Mənim məktəbim
İnformatika kabineti
Proqram pəncərəsi

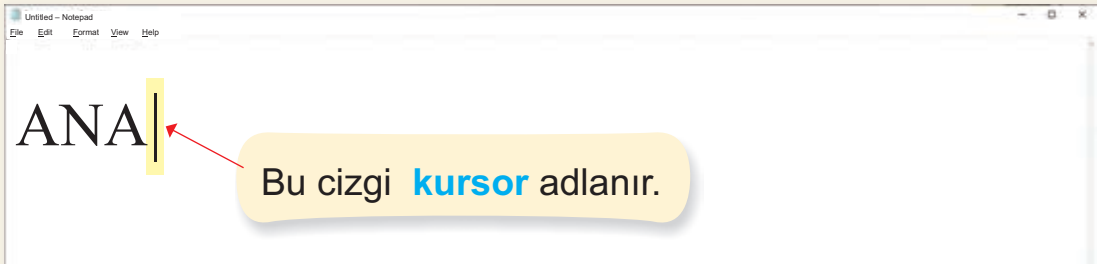

Söz və hərflər arasında
boşluq buraxmaq üçün klaviş

Cümlənin sonunda **nöqtə**
qoymaq üçün klaviş

! Nida işarəsini qoymaq üçün **↑ Shift** və **!** klavişləri birgə basılır.

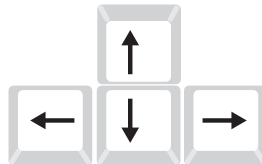
? Sual işarəsini qoymaq üçün **↑ Shift** və **& ?** klavişləri birgə basılır.

Bu cizgi **kursor** adlanır.

Tapşırıq

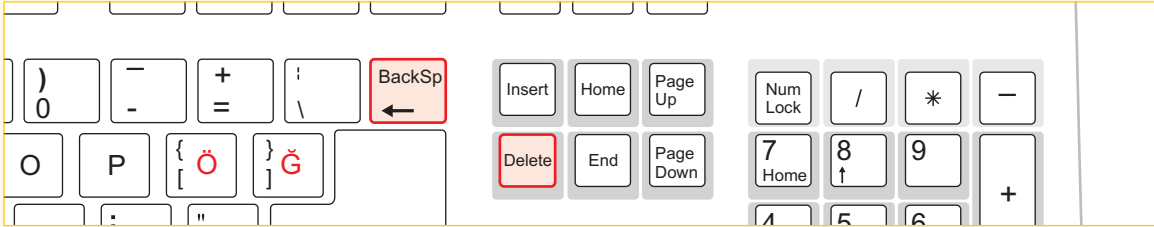
- 2 Mətn redaktorunda nəsə yazın və kursoru klavişlərin köməyi ilə sağa, sola, aşağı və yuxarı hərəkət etdirin.

Elektron vəsaitin "Trenajor" bölməsində verilmiş tapşırıqları yerinə yetirin.

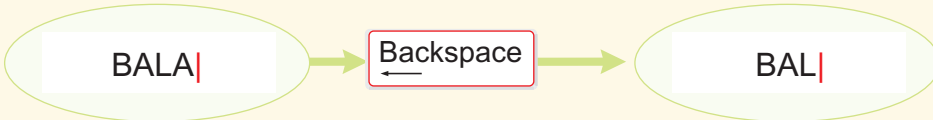

- Uşaqların hərəkətlərində hansı oxşar və fərqli cəhətlər var?
- Kağızda yazarkən səhvləri düzəltmək üçün nə edirsiniz?

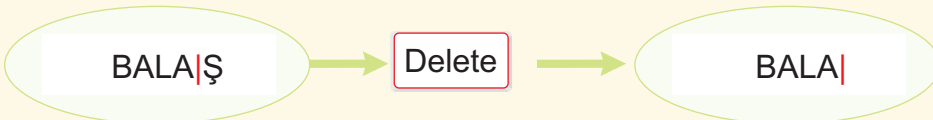

Mətnə simvolu silmək üçün **Backspace** və ya **Delete** klavişindən istifadə olunur.

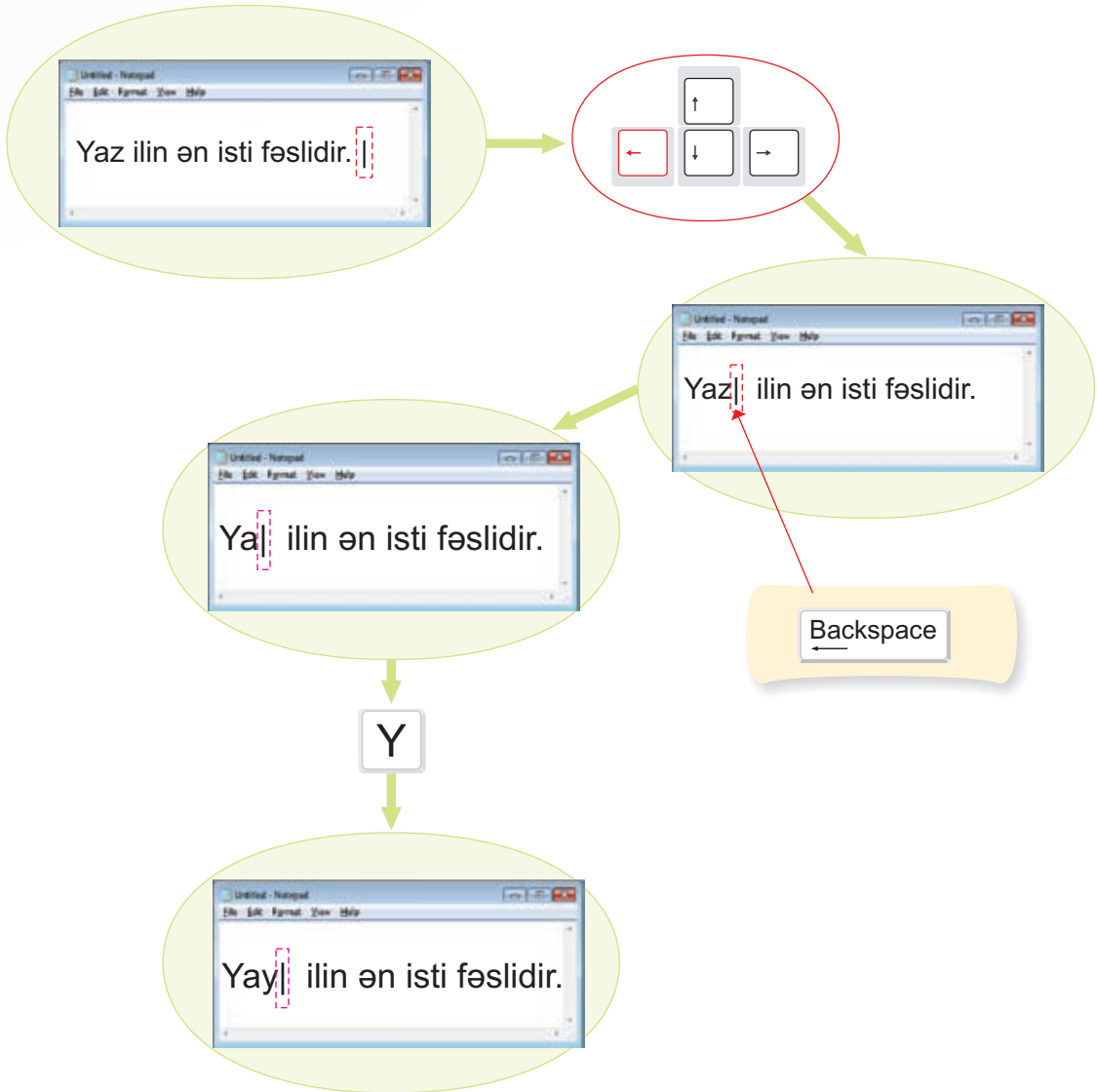
Backspace (bəkspeys) klavişini basdıqda kursordan soldakı simvol silinir.

Delete (dilit) klavişini basdıqda kursordan sağdakı simvol silinir.

Yaz ilin ən isti fəslidir. Bu fikirdəki yanlışlığı tapın. Şekildəki ardıcılığı yerinə yetirin və onu doğru fikrə çevirin.

Kompüterdə öz haqqınızda aşağıdakı mövzulara uyğun məlumat yazın.

- Adım, soyadım
- Hansı sinifdə oxuyuram
- Doğum yerim və yaşım
- Ailə üzvlərim

24

KOMPÜTERDƏ HESABLAYIRAM

$9+12=?$

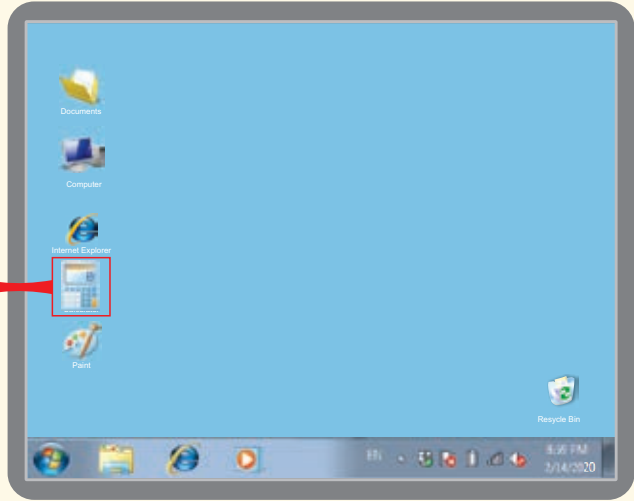
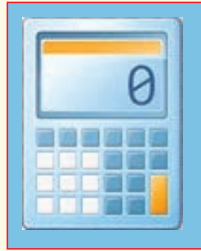

- Uşaqlar nə edirlər?
- Nə üçün oğlan qızdan daha çox misal həll edib?

Kompüterin **Calculator (kalkulyator) proqramı** adi kalkulyatorun bənzəridir. Bu proqramda sadə hesablamaları aparmaq olar.

Calculator
proqramının
simğəsi

Kalkulyatorada hesablama qaydası yazma qaydası kimidir:

1-ci ədəd

Əməl

2-ci ədəd

Bərabərdir

3-cü ədəd

5

+

3

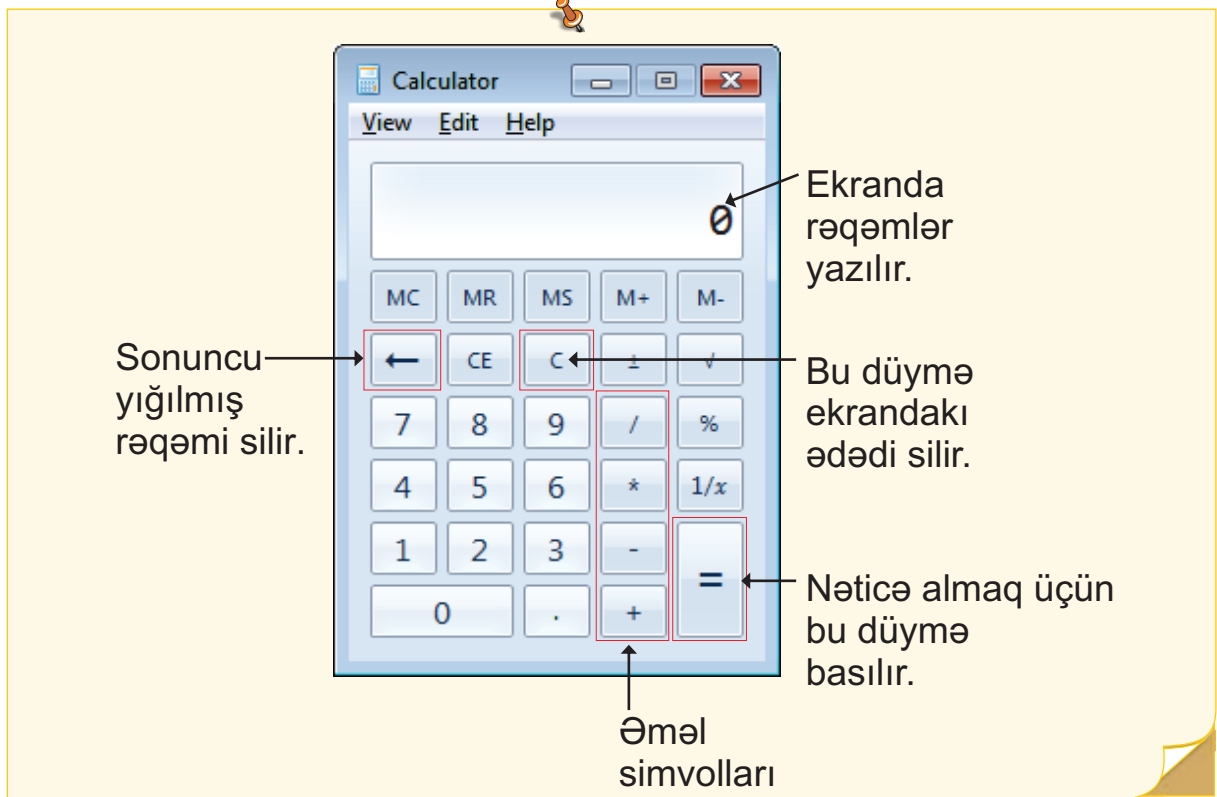
=

8

Calculator proqramı vasitəsilə **8** və **6** ədədlərini toplayın:

- 1 **Calculator** proqramını başladın.
- 2 **8** düyməsini çıqqıldadın.
- 3 **+** düyməsini çıqqıldadın.
- 4 **6** düyməsini çıqqıldadın.
- 5 **=** düyməsini çıqqıldadın.
- 6 Nəticəni yoxlayın.

Misalları proqram vasitəsilə hesablayın.

$$17 + 3 =$$

$$5 + 12 =$$

$$19 - 7 =$$

$$17 - 6 =$$

ÖZÜMÜZÜ YOXLAYAQ

1. Bunlardan hansı kompüterin hissəsidir?

2. Bunlardan hansı monitordur?

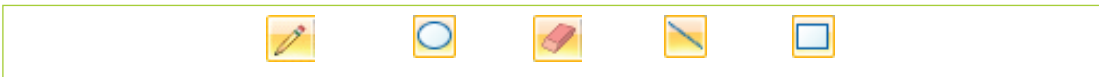
3. Bu əşyaların oxşar əlaməti nədir?

4. Bu işarələri kompüter otağında görmək olar.
Onları necə başa düşürsünüz?

5. Qrafik redaktorda düz xətt çəkmək üçün hansı alətdən istifadə etmək olar?

6. Hərfi böyük yazmaq üçün hansı klavişi onunla birgə basmaq lazımdır?

TERMİNLƏR

İnformasiya – xəbər, məlumat, bilik. İnsan informasiyanı duyğu üzvləri vasitəsilə alır.

İnformasiya mənbəyi – informasiyanın alındığı yer. Hər bir əşya, yaxud hadisə informasiya mənbəyi ola bilər.

İnformasiya vasitəsi – informasiyanı ötürmək üçün vasitə. Telefon, televizor, radio, qəzet, kitab və s. informasiya vasitələridir.

İş masası – monitorun ekranında görüntü. Kompüter işə hazır olduqda ekranda iş masası açılır.

Kalkulyator – hesablamalar aparmaq üçün qurğu. Kompüterdə adi kalkulyatora bənzəyən xüsusi proqram – Calculator proqramı olur.

Klaviatura – kompüterin əsas qurğularından biri. Mətnlər kompüterə klaviatura vasitəsilə daxil edilir.

Kompüter – informasiya ilə işləyən elektron qurğu.

Kursor – mətn redaktorunda daxil ediləcək simvolun yerini göstərən saquli cizgi.

Qrafik redaktor – kompüterdə şəkil çəkmək üçün proqram. Çoxlu qrafik redaktor var ki, onlardan biri də Paint proqramıdır.

Mətn redaktoru – kompüterdə mətnlərlə işləmək üçün proqram. NotePad sadə mətn redaktorudur.

Monitor – kompüterin əsas qurğularından biri. Mətnlər və şəkillər monitorun ekranında əks olunur.

Siçan – kompüterin əsas qurğularından biri. Siçan vasitəsilə kompüterə müxtəlif komandalar verilir.

Siçanın göstəricisi – siçanın hərəkətini monitorun ekranında əks etdirən kiçik ox işarəsi. Göstərici başqa şəkillərə, məsələn, əl şəklinə də düşə bilər.

Simgə – iş masasında olan kiçik şəkil. Kompüterin hər bir qurğusunun, hər bir proqramın öz simgəsi olur.

Sistem bloku – kompüterin əsas qurğularından biri. Müxtəlif qurğular, o cümlədən yaddaş və prosessor sistem blokunda yerləşir.

BURAXILIŞ MƏLUMATI

İNFORMATİKA – 1

Ümumtəhsil məktəblərinin 1-ci sinfi üçün

İnformatika fənni üzrə

DƏRSLİK

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər	Ramin Əli Nazim oğlu Mahmudzadə İsmayıl Calal oğlu Sadıqov Naidə Rizvan qızı İsayeva
Redaktor	Kəmalə Cəfərli
Bədi redaktor	Taleh Məlikov
Texniki redaktor	Zeynal İsayev
Dizayner	Taleh Məlikov
Rəssamlar	Məzahir Hüseynov, Elmir Məmmədov
Korrektor	Aqşin Məsimov

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi (qrif nömrəsi: 2020-009)

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi: 7,8. Fiziki həcmi: 9 çap vərəqi.

Format: 57×82¹/₈. Kəsimdən sonrakı ölçüsü: 195×275. Səhifə sayı: 72.

Şriftin adı və ölçüsü: Arial qarnituru 16 pt. Ofset kağızı. Ofset çapı.

Sifariş __ . Tiraj 159776. Pulsuz. Bakı – 2020.

Əlyazmanın yığıma verildiyi və çapa imzalandığı tarix: 08.06.2020

Nəşriyyat:

“Bakı” nəşriyyatı

(Bakı, H.Seyidbəyli küç., 30)

Çap məhsulunu istehsal edən:

Çaşıoğlu Elm-İstehsalat MMC

(Bakı, M.Müşfiq küç., 2A)

Pulsuz